

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra matematiky

Diplomová práce

Analýza vybraných učebnic 1. stupně ZŠ v oblasti finanční gramotnosti

Analysis of selected elementary school textbooks in the
field of financial literacy

Vypracoval: Anna Marešová
Vedoucí práce: doc. RNDr. Petrášková Vladimíra, Ph.D.

České Budějovice 2020

Poděkování

Touto cestou bych ráda poděkovala doc. RNDr. Vladimíře Petráškové, Ph.D. za vedení diplomové práce, za poskytnuté odborné rady a podporu při tvorbě diplomové práce. Dále bych ráda poděkovala své rodině za trpělivost a podporu v průběhu celého mého studia.

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci na téma Analýza vybraných učebnic 1. stupně ZŠ v oblasti finanční gramotnosti jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce fakultou, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne: 4. prosince 2020

.....

Anna Marešová

Abstrakt

Diplomová práce je rozdělena na teoretickou část a část praktickou. V teoretické části se práce zabývá rozborem učebnice. Její strukturou, teorií, obsahem, textem, funkcí, a výzkumem na bázi informační. Dále se zabývá přístupy a metodami ve zkoumání učebnic jako takových. Práce se také zaměřuje na didaktickou vybavenost učebnic a na obtížnost textu učebnic. Konec teoretické části představuje zahrnutí finanční gramotnosti do Rámcově vzdělávacího programu.

V praktické části se práce zabývá analýzou tří různých učebnic finanční gramotnosti a dvou učebnic obsahujících kapitoly zaměřené na finanční gramotnost. Analýza učebnic byla provedena z hlediska didaktické vybavenosti a následně také z hlediska obtížnosti textu. Výběr analyzovaných učebnic měl být uskutečněn dle výsledků dotazníkového šetření.

Klíčová slova: učebnice, analýza, finanční gramotnost, didaktická vybavenost, obtížnost textu

Abstract

The diploma thesis is divided into theoretical and practical part. Theoretical part deals with textbook analysis. Its structure, theory, content, text, function, also with analysis of information. Furthermore, it deals with approach and methods of textbook examination in general. The thesis also focuses on didactical quality of textbooks. The end of theoretical part presents us inclusion of financial literacy into educational framework.

The practical part deals with analysis of three different financial literacy textbooks and two other textbooks containing chapters focused on financial literacy. Textbook analysis was carried out based on didactical quality and also on difficulty of the text. Selection of analysed textbooks was made according to results of questionnaire survey.

Keywords: textbook, analysis, financial literacy, didactical quality, text difficulty

Seznam zkratk

MF – Ministerstvo financí ČR

MPO – Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR

MŠMT – Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy ČR

RVP – Rámcový vzdělávací program

RVP PV – Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

RVP ZV – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

RVP SV – Rámcový vzdělávací program pro střední vzdělávání

VO – vzdělávací oblast

FG – finanční gramotnost

Obsah

ÚVOD	1
1 TEORIE UČEBNICE.....	3
1.1 POJEM UČEBNICE	3
1.2 FUNKCE UČEBNIC	5
1.3 KONSTRUKCE UČEBNIC	6
2 DIDAKTICKÁ VYBAVENOST UČEBNIC.....	13
3 MĚŘENÍ DIDAKTICKÉ VYBAVENOSTI UČEBNIC.....	14
3.1 MÍRA OBTÍŽNOSTI A SROZUMITELNOSTI TEXTU	15
3.1.1 Syntaktická obtížnost textu.....	16
3.1.2 Sémantická obtížnost textu.....	17
4 DEFINICE FINANČNÍ GRAMOTNOSTI.....	18
4.1 VÝUKA FINANČNÍ GRAMOTNOSTI OBECNĚ.....	19
5 VYUČOVÁNÍ FINANČNÍ GRAMOTNOSTI NA 1. ST. ZŠ	21
5.1 RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM PRO ZÁKLADNÍ ŠKOLY	21
5.2 ZAHRNUTÍ FINANČNÍ GRAMOTNOSTI DO RVP ZV	22
5.2.1 FG ve vzdělávací oblasti Matematika a její aplikace	22
5.2.2 FG ve vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět.....	24
6 CÍLE PRÁCE	27
7 VÝZKUM.....	28
7.1 METODOLOGIE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	29

7.1.1	<i>Dotazníkové šetření</i>	30
7.1.2	<i>Metodika míry didaktické vybavenosti</i>	31
7.1.3	<i>Metodika měření obtížnosti textu</i>	32
7.2	VÝSLEDKY VÝZKUMU	35
7.2.1	<i>Dotazníkové otázky a shrnutí výsledků dotazníku</i>	35
7.2.2	<i>Analýza učebnic finanční gramotnosti</i>	45
7.2.3	<i>Výsledky měření didaktické vybavenosti učebnic</i>	46
7.2.4	<i>Výsledky měření obtížnosti textu vybraných učebnic</i>	54
8	DISKUZE	63
9	ZÁVĚR	64
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	66
	PŘÍLOHY	69
	PŘÍLOHA 1: DOTAZNÍKOVÉ OTÁZKY	70
	PŘÍLOHA 2: SEZNAM TABULEK	73
	PŘÍLOHA 3: SEZNAM GRAFŮ	74
	PŘÍLOHA 4: SEZNAM OBRÁZKŮ	76

Úvod

Finanční gramotnost je pro člověka v dnešní době jednou z důležitých oblastí jeho života, každý jedinec by se měl v této problematice alespoň minimálně orientovat. Potýkání se s financemi a hospodařením s nimi provází člověka po celý život. Ne všichni lidé bohužel umějí s penězi správně zacházet a hospodařit. Z informací Bankovního a Nebankovního registru klientských informací vyplývá, že celkový dluh obyvatel ČR evidovaný ke konci prvního pololetí 2020 činil 2,52 bilionu korun, meziročně vzrostl o 143 miliard Kč, přičemž největší podíl na celkovém zadlužení mají úvěry na bydlení. Díky rozsáhlým reklamním kampaním jsou hojně využívány i krátkodobé spotřební úvěry, které velmi často dlužníci nejsou schopni splácet, úvěr splatí tak, že uzavřou další smlouvu na úvěr a dostávají se tak do dluhové pasti. Proto je nezbytné, aby se finanční gramotnost u jedince rozvíjela již od raného dětství. (<https://www.cncb.cz>)

Finanční gramotnost je vhodné dětem představit již na prvním stupni základní školy, kdy se děti seznamují nejen s abecedou, ale hlavně s čísly. Období mladšího školního věku je u dítěte důležitým obdobím rozvoje osobnosti. Působí na ně řada vlivů, jako je rodina, škola, učitel, spolužák a jiné. Krom učitele, který z části dítě ovlivňuje, předává mu informace, z části jej vychovává, je i učebnice pro dítě podkladem pro poskytnutí a objevování nových informací, dovedností, zvyklostí. Z toho důvodu je důležitá struktura učebních materiálů. Učebnice musí být přizpůsobena věku dítěte, musí být přehledná a optimální je, když je v malém množství textu obsaženo maximum srozumitelných informací, aby s ní mohli žáci pracovat a bez problému se v ní orientovat. Učebnice by měla být správným podkladem i pro učitele, který podle ní vede hodinu.

Teoretická část diplomové práce je zaměřena na objasnění pojmu učebnice jako kurikulárního media. Je v ní popsána teorie učebnic, zaměřuje se na jejich funkci, strukturu, jazyk, tvorbu a funkci ve výuce a při vzdělávání. Dále teoretická část popíše teorii analýzy učebnic z hlediska míry didaktické vybavenosti učebnice a také z hlediska míry obtížnosti textu učebnice. Kromě teorie analýzy učebnic je teoretická část práce zaměřena na pojem finanční gramotnost a rámcový vzdělávací program základního vzdělávání.

Praktická část práce se zabývá analýzou tří vybraných učebnic pro 1. stupeň základní školy zabývajících se finanční gramotností. Samotné analýze učebnic bude předcházet dotazníkové šetření pro zjištění do jaké míry se na 1. stupni ZŠ vyučuje finanční gramotnost a z jakých materiálů pedagogové při výuce FG vychází. Z výsledků dotazníkového šetření by měly být známy tituly učebnic k jejich následné analýze.

Pokud z těchto výsledků nevyplyne námět pro výběr učebnic k analýze, budou vybrány autorkou práce náhodným výběrem.

Analýza učebnice bude provedena z pohledu míry jejich didaktické vybavenosti a obtížnosti textu učebnic. Poté bude následovat komparace výsledků. To znamená, že cílem analýzy bude jednak zmapování jednotlivých strukturálních komponentů tvořících didaktickou vybavenost učebnic, jednak posouzení obtížnosti textu učebnic.

Diplomová práce by měla sloužit jako nástroj pro učitele, kteří vybírají učebnici pro výuku finanční gramotnosti. Měla by mu dopomoci ke snazšímu rozhodování.

Teoretická část

V této části práce se čtenář v první řadě seznámí s pojmem učebnice, její strukturou, funkcí učebnice, pojmem didaktická vybavenost učebnic a také s pojmy obtížnost a srozumitelnost textu učebnic. Ve druhé řadě bude seznámen s pojmem finanční gramotnost a jejím zavedením do Rámcově vzdělávacího programu pro ZŠ.

1 Teorie učebnice

1.1 Pojem učebnice

Už v dávné historii se učebnice využívaly ke vzdělávání. Ve výuce sloužily jako hlavní zdroj informací. Zde je nutno uvést nejznámějšího průlomového filosofa, učitele, biskupa Jednoty bratrské a zakladatele teorie a tvorby moderních školních učebnic českých dějin Jana Amose Komenského, jehož díla o modernizaci školství byla uznávána a aplikována po celé Evropě (2002, s. 207).

Vždy je znění definice jen zlomkem toho, co by ve skutečnosti měla obsahovat. Pro bližší pochopení pojmu a podstaty učebnice bude následovat několik definic.

Průcha (1998, s.13) uvádí:

„učebnice ... vychází z obsahové normy učebních osnov a vymezuje a konkretizuje obsah a rozsah učiva daného vyučovacího předmětu a v daném postupném ročníku“ (Wahla, 1983, s. 12 in Průcha, 1998, s.13)

„Učebnice je prostředek vyučování a učení v knižní formě, ve kterém jsou určitá odborná témata a okruhy daného předmětu metodicky uspořádány a didakticky ztvárněny tak, že umožňují učení...“ (Meyers Kleines Lexikon – Pädagogik, 1988, s. 259, in Průcha, 1998, s.13).

Tolmáčiová uvádí, že učebnici chápeme jako: *„nejdůležitější učební pomůcku pro žáky i učitele. Poskytuje základní zdroj informací ve výuce jednotlivých předmětů. Napomáhá usměrnit vyučovací proces.“ (2000, s. 78)*

Sýkora konstatuje (1996, s.5): „učebnice jsou v širším smyslu všechny knižní (tištěné a psané) prostředky, specificky určené pro podporu procesu tvorby a nabývání vzdělání žáků/ studentů/ jiných osob. “

Laické a zobecněné pojetí učebnice je takové, že učebnice je projekt či spíše dokument, který slouží jako zdroj informací v hmotném provedení. Hmotné proto, že informace jakožto abstraktní věc je vtisknutá do nějaké hmoty, z pohledu učebnic to nejčastěji bývá papír.

Průcha uvádí (1998, s.14-15), že učebnice jsou součástí edukačního konstruktů, jež se skládá ze tří systémů, a je prvkem každého z těchto systémů.

- a) Kurikulární projekt: Učebnice jako prvek tohoto systému zahrnují učební plány pro různé stupně a typy škol, určují také vzdělávací cíle a učební osnovy. Systém kurikulární projekt zahrnuje následující dva systémy.
- b) Didaktické prostředky: didaktických prostředků je velké množství, řadíme mezi ně např.: multimediální programy, CD-ROMy s výukovými programy, elektronické učebnice, encyklopedické příručky, interaktivní programy... Jsou to tedy prostředky, které zprostředkovávají informace různými způsoby. Zahrnují výkladovou část, část procvičovací i testovací. Systém didaktických prostředků zahrnuje systém didaktických textů.
- c) Didaktické texty: verbální, či verbálně obrazový informační celek obsahující informaci, jež je uzpůsobena hlavně k didaktickým účelům. Jedná se o učební texty, či knižní učební pomůcky. Tento systém se dále dělí na různé typologie didaktických textů, do nichž řadíme např.: učebnice, cvičebnice, zpěvníky, slabikáře, slovníky, skripta, pracovní sešity doplňující učebnice, aj.

Dle Průchy (1998) je velmi důležité, aby učebnice obsahovala kromě aparátu řídicího učení i diferenciaci žakových schopností a věku a přizpůsobení se jim.

Tím, jak jde doba stále dopředu, lze v edukativních procesech najít nové upgrady učebnic, a to ve formě e-učebnic neboli interaktivních učebnic, jež slouží k oživení výuky či motivaci žáků k zájmu o dané předměty. Interaktivní učebnice úzce koresponduje s učebnicí tištěnou, má za cíl ukázat žákům látku jiným, pro žáky zajímavějším

způsobem. Interaktivní učebnice skýtá nesporné výhody např. propojení učiva v RVP a znalostí z informačních technologií, živost učebnic – videa, animace..., kolektivní práce s interaktivní tabulí za pomoci učitele, samostatná práce s tablety či notebooky. Nevýhodou e-učebnice je potřeba interaktivní tabule, jež zprostředkovává kontakt s učebnicí, což může pro různé školy znamenat nedostupnost z důvodů finanční situace školy. V České republice se interaktivní učebnice v poslední době stávají nejvyhledávanějším edukativním médiem a existuje široká škála různých titulů. Vydáváním těchto titulů se zabývají například nakladatelství TakTik, Alter, či Nová škola.

1.2 Funkce učebnic

Průcha popisuje funkci učebnic jako:

„Funkcí učebnic se rozumí role, předpokládaný účel, který má tento didaktický prostředek plnit v reálném edukačním procesu.“ (1998, s. 19)

Na trhu je v současné době nepřehledné množství titulů učebnic pro různé edukační oblasti. Možná i to přispívá k faktu, že ne všechny učebnice jsou natolik kvalitní, aby žákům vyhovovaly ve výuce.

Funkci učebnic můžeme rozdělit z hlediska využívání na:

- Učebnice pro žáky: Pro žáky jsou učebnice materiálem k výuce, osvojování si poznatků, dovedností, hodnot, norem, postojů.
- Učebnice pro učitele: Pro učitele jsou učebnice plánem obsahu učiva a následnou aplikací při vzdělávání žáků a jejich hodnocení

Dle Zujeva (1986) existuje několik funkcí učebnic:

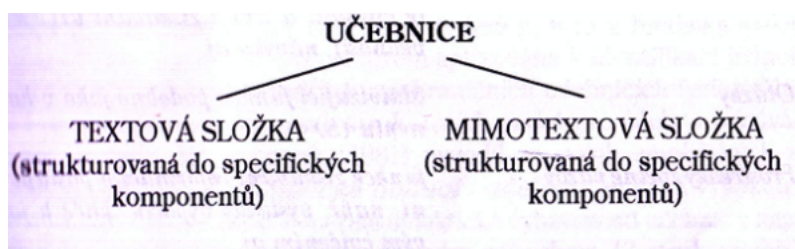
- **Informační** – Spočívá ve vymezení obsahu vzdělání v určitém předmětu či oboru vzdělávání, a to i pokud jde o rozsah a dávkování informací určených k osvojování pro žáky.

- **Transformační** – Transformuje učebnice s ohledem na přístupnost pro žáky
- **Systematizační** – Rozděluje učivo dle určitých systémů
- **Zpevňování a kontrolní funkce** - Umožňuje žákům pod vedením učitele osvojit si určité poznatky a dovednosti, upevňovat je, kontrolovat míru osvojení
- **Sebevzdělávací** – Motivuje žáky k samostatnému vzdělávání a touze po poznání.
- **Integrační** - Poskytuje základ pro chápání a integrování těch informací, které žáci získávají z jiných zdrojů.
- **Koordinační** - Učebnice zajišťuje koordinaci při využívání dalších didaktických prostředků, které na ni navazují.
- **Rozvojově výchovná** - Učebnice přispívá k vytváření různých rysů „harmonicky rozvinuté osobnosti“ žáků.

1.3 Konstrukce učebnic

Do okruhu teorie učebnice patří i její struktura. Struktura učebnice je důležitá z pohledu její základní složky, což je text představující verbální systém čili text je zprostředkovatelem verbální informace. Valenta (1997) rozděluje text na tři skupiny, a to na základní text, vysvětlující text a text doplňující, přičemž všechny tři skupiny odevzdávají didaktickou informaci vycházející z obsahu učiva.

Průcha ve své knize (1998, s. 21) vyjadřuje strukturu učebnice modelem, na který můžeme nahlédnout na obrázku 1.

Obrázek 1 - Schéma modelu struktury učebnice (Zdroj: Průcha, 1998, s. 21)

Průcha dále ve své publikaci uvádí definici D. D. Zujeva (Zujev 1983, In Průcha, 1998, s. 21) o složení učebnic z jednotlivých strukturních prvků: „*Strukturním komponentem školní učebnice je určitý blok prvků, který je v těsném vzájemném vztahu s jinými komponenty učebnice), s nimiž v souhrnu vytváří celistvý systém, má přesně vymezenou formu a své funkce realizuje pomocí svých vlastních prostředků*“.

Klasifikaci sedmi textových strukturních komponentů textové složky učebnice vypracovali Doleček, Řešátko a Skoupil (1975, In Průcha, 1998, s. 22):

<u>Textový komponent</u>	<u>Funkce komponentu</u>
Motivační text	Slouží v učebnici k uvedení do učiva; k vysvětlení, proč se určité učivo probírá; k zainteresování žáka pro aktivní činnost; k navázání na dříve probrané učivo aj.
Výkladový text	Sdělování poznatků, faktů, teorií, historického vývoje poznatků, norem, hodnot a postojů atd.
Regulační text	Slouží k aktivizaci žáka při čtení textu učebnice; uděluje pokyny k provádění cvičení aj.
Ukázky a příklady	Funkce není autory definována
Cvičení	Vedou žáka k záměrnému opakování určité činnosti a tím k získávání určitých dovedností, návyků aj.
Otázky	Aktivizující funkce podobně jako v komponentu Cvičení
Prostředky zpětné vazby	Funkce získávání informací o postupu učení, např. výsledky výpočtů, klíče k jazykovým cvičením aj.

Mezi další příklady strukturování učebnic je možno uvést modely autorů Bednaříka (1981) či Wahly (1983), nebo také Lepila (2010). U těchto tří zmíněných autorů lze nalézt dokonalejší strukturalizaci učebnic, a to v ohledu rozlišení strukturních prvků u jednotlivých strukturních komponentů.

Lepil uvádí strukturalizaci učebnice takto: (2010, s. 16)

A) Výkladové složky (prezentace obsahu učiva)

- Výkladový text (základní a objasňující text, vzorové úlohy, aplikace učiva v praxi, přehledy poznatků, shrnutí)
- Doplnující text (motivační text uvozující učivo, rozšiřující poznatky, historické poznámky, ilustrační příklady, doplňující přílohy apod.)
- Vysvětlující text (vysvětlení původu cizích slov, poznámky pod čarou, texty pod obrázky)

B) Obrazový materiál (má především sdělovací funkci – pomocí grafických a výtvarných prostředků usnadňuje porozumění poznatkům, vyjádřených v první řadě textem)

- Navazující na věcný obsah výkladových složek (např. schematické kresby, náčrtky přístrojů a technických zařízení, vyobrazení experimentů, grafické modely a grafy funkčních závislostí atd.)
- Doplnující ilustrace volně navazující na výkladové složky (např. motivační fotografie a kresby, portréty atd.)
- Grafické symboly usnadňující orientaci ve struktuře učebního textu (např. piktogramy).

C) Nevýkladové složky (řídí vyučování a učení – nejsou nositeli učebních informací, ale pomáhají k jejich zpracování zejména při samostatné práci žáka s učebnicí).

- Procesuální aparát (např. otázky a úkoly, odpovědi, řešení, návody k činnostem)
- Orientační aparát (např. nadpisy, odstavce, odkazy na předchozí text, poznámky na okrajích textu, obsah atd.)

Bednařík (1981, In Průcha, 1998, s. 22-23) uvádí model struktury, který obsahuje patnáct prvků výkladové složky a osmnáct prvků složky nevýkladové dle jejich funkce a náplně:

A. Výkladové složky

Výkladový text	Doplňující text	Vysvětlující text
Výchozí text	Úvodní text	Vysvětlivky
Objasňující text	Text určený k četbě	Text k obrázkům
Popis pokusu		
Základní text		
Aplikační text		
Shrnující text		
Přehled učiva		

B. Nevýkladové složky

Procesuální aparát	Orientační aparát	Obrazový materiál
Otázky a úkoly k zpevnění vědomostí	Nadpisy	Obrazy nahrazující věcný obsah výkladových komponentů
Otázky a úkoly vyžadující aplikaci vědomostí	Výhmaty	Obrazy rozvíjející věcný obsah výkladových komponentů
Otázky a úkoly k osvojení vědomostí	Odkazy	Obrazy doplňující věcný obsah výkladových komponentů
Návody k pokusům	Grafické symboly	
Pokyny k činnosti	Rejstříky	
Odpovědi a řešení	Obsah	

Podobně jako Bednařík strukturoval učebnici i Průcha (1998, s. 141 - 142). I jeho klasifikace struktury učebnice na 36 komponentů navazuje na didaktickou vybavenost učebnic:

APARÁT PREZENTACE UČIVA – 14 komponentů

- VERBÁLNÍ KOMPONENTY – 9 komponentů
 1. Výkladový text prostý
 2. Výkladový text zpřehledněný (přehledová témata, tabulky k výkladu učiva aj.)
 3. Shrnutí učiva pro celý ročník
 4. Shrnutí učiva k tématům (kapitolám, lekcím)
 5. Shrnutí učiva k předchozím ročníkům
 6. Doplnující texty (dokumentační materiál, citace z pramenů, statistické tabulky aj.)
 7. Poznámky a vysvětlivky
 8. Podtexty k vyobrazením
 9. Slovníky pojmů a cizích slov aj. (s vysvětlením)

- OBRAZOVÉ KOMPONENTY – 5 komponentů
 1. Umělecká ilustrace
 2. Nauková ilustrace (schematické kresby, modely, aj.)
 3. Fotografie
 4. Mapy, kartogramy, plánky, diagramy, grafy aj.
 5. Obrazová prezentace barevná (použití nejméně jedné barvy odlišné od barvy běžného textu)

APARÁT ŘÍDÍCÍ UČENÍ – 18 komponentů

- VERBÁLNÍ KOMPONENTY – 14 komponentů
 1. Předmluva (úvod do předmětu, úvod do ročníku pro žáky)
 2. Pracovní postup s učebnicí

3. Celková stimulace (podněty k zamyšlení či otázky před celkovým učivem ročníku)
 4. Detailní stimulace (podněty k zamyšlení, otázky, aj před nebo v průběhu lekcí, témat)
 5. Stupňové roztřídění učiva na základní a doplňkové
 6. Otázky s úkoly za témata, lekcemi
 7. Otázky s úkoly k celému ročníku (opakování)
 8. Otázky s úkoly k předchozímu ročníku (opakování)
 9. Instrukce k úkolům komplexnější povahy (návody k pokusům, laboratorním pracím, pozorováním aj.)
 10. Náměty pro mimoškolní činnosti s využitím učiva (aplikace)
 11. Explicitní vyjádření cílů učení pro žáky
 12. Prostředky a/nebo instrukce k sebehodnocení pro žáky (testy a jiné způsoby hodnocení výsledků učení)
 13. Výsledky úkolů a cvičení (správná řešení, správné odpovědi apod.)
 14. odkazy na další zdroje (bibliografie, doporučení literatura aj.)
- OBRAZOVÉ KOMPONENTY – 4 komponenty
 1. Grafické symboly vyznačující určité části celku (poučky, pravidla, úkoly cvičení aj.)
 2. Užití zvláštní barvy pro určité části verbálního textu
 3. Užití zvláštního písma (tučné písmo, kurzíva aj.) pro určité části verbálního textu
 4. Využití přední nebo zadní obálky (předsádky) pro schémata, tabulky aj.

APARÁT ORIENTACE – 4 komponenty

- VERBÁLNÍ KOMPONENTY – 4 komponenty
 1. Obsah učebnice
 2. Členění textu na tematické bloky, kapitoly, lekce aj.
 3. Marginálie, výhmaty, živá záhlaví aj.
 4. Rejstřík (věcný, jmenný, smíšený)

Svou specifickou funkci vlastní každá strukturní složka, ale vzájemně jsou propojeny do určitého celku. Na tuto Průchovu strukturální analýzu navazuje další kapitola této práce.

2 Didaktická vybavenost učebnic

Vzhledem k absenci jakékoliv instituce zabývající se analýzou učebnic není pro školy a učitele jednoduché si v nepřehledném množství učebnic vydaných ve velkém množství nakladatelství¹ vybrat učebnici s vyhovující didaktickou vybaveností do výuky. Zřídka kdy se analýza učebnice provádí. Mezi výjimky se řadí někteří autoři, kteří vydali publikaci týkající se analýzy učebnic². Velkým přínosem pro teorii a analýzu učebnic byl vznik Skupiny pro výzkum učebnic pod záštitou Centra pedagogického výzkumu Pedagogické fakulty MU v Brně s prof. Josefem Maňákem v čele.

Lepil uvádí tyto požadavky na didaktickou vybavenost učebnic (2010, s.17):

- Odborné (soulad učiva s poznatky dané vědní disciplínou)
- Didaktické (soulad s kurikulem, správný výběr poznatků)
- Metodické (volba adekvátních prostředků výkladu učiva)
- Logické (ucelená struktura poznatků a rozčlenění učiva)
- Psychologické (přiměřenost učiva věkovému stupni žáků)
- Lingvistické (jazyková správnost a stylistická úroveň)
- Estetické (vhodné výtvarné a typografické ztvárnění učebnice)
- Hygienické (přiměřený objem a hmotnost učebnice, kvalita papíru)

¹ V dnešní době existuje více než 60 nakladatelů vydávajících učebnice

² Např. doc. PhDr. Z. Sikorová Ph.D. publikuje mnohé stati, články, prezentace o analýzách učebnic, učebních textů, i o analýzách postupů učitelů při výběru učebnic. Jako dalšího autora zabývajícího se hodnocením učebnic je možno uvést Miroslava Pluskala, jenž vydal v mezi roky 1989–1990 publikaci *Posouzení obtížnosti výkladového textu učebnice zeměpisu pro 5. ročník*. Také publikoval výzkumné sdělení v časopise *Pedagogika* *Zdokonalení metody pro měření obtížnosti didaktických textů*. Mezi autory zabývajícími se hodnocením učebnic nutno uvést pana profesora Jana Průchu s jeho monografií *Učebnice: teorie a analýzy edukačního media* z roku 1998. Tato publikace obsahuje kapitoly o teorii učebnic i o jejich analýze.

3 Měření didaktické vybavenosti učebnic

Dle výše uvedené Průchovy struktury učebnice je tedy rozlišováno na 36 komponentů, které jsou dále strukturovány do tří skupin (kapitola 1.3) podle toho, jakou mají funkci a jak ji vyjadřují. Na základě této struktury je možné analyzovat jakoukoliv učebnici dle výskytu či absence jejích komponentů.

Měření didaktické vybavenosti tedy vychází ze strukturální analýzy učebnic, blíže z analýzy strukturálních komponentů učebnice. Při zaměření na jednotlivé strukturální prvky, které se zapisují do standardního archu, je patrný výskyt primárních údajů o učebnici jako např. místo, autor či nakladatelství. Dalším stěžejním bodem pro měření didaktické vybavenosti je výpočet koeficientů (Průcha, s. 95):

A) Dílčí koeficienty:

- Koeficient využití aparátu prezentace učiva (E I)
- Koeficient využití aparátu řízení učení (E II)
- Koeficient využití aparátu orientačního (E III)
- Koeficient využití verbálních komponentů (E v)
- Koeficient využití obrazových komponentů (E o)

B) Celkový koeficient didaktické vybavenosti učebnice (E)

Veškeré výše uvedené dílčí koeficienty (E I, E II, E III, E v, E o) lze vypočítat díky vzorci uvedenému v kapitole 7.1. Výsledné výpočty koeficientů nabývají hodnot 0 až 100 %. U této problematiky platí přímá úměrnost, čím větší je hodnota koeficientů, tím hodnotnější je didaktická vybavenost. Učebnice proto lze porovnat z různých ohledů na věk žáka či na typ školy atd. (Průcha 1998, s. 95)

3.1 Míra obtížnosti a srozumitelnosti textu

V této kapitole budou uvedeny definice Učebního textu a dále zde bude vysvětlena problematika obtížnosti textu učebnic.

„Učební text: Synonymum didaktický text. Souhrnné označení pro různé druhy učebnic, skript, instruktivních příruček aj. tištěných nebo elektronických materiálů, které jsou uzpůsobeny pro učení ve školních a jiných edukačních prostředích.“ (2003, s.323)

„Didaktický text: Jakýkoliv text (komunikát), který je zkonstruován tak aby byl nosičem didaktické informace. Nejrozšířenějším druhem je učebnice.“ (2003, s. 52)

Obtížnosti textu se věnoval mimo jiných J. Průcha. Laicky vysvětlil, že míru obtížnosti textu každý jedinec intuitivně pocítí při četbě různorodých textových nosičů, jakými jsou například časopis či kniha, aj. (Průcha 1998, s. 56)

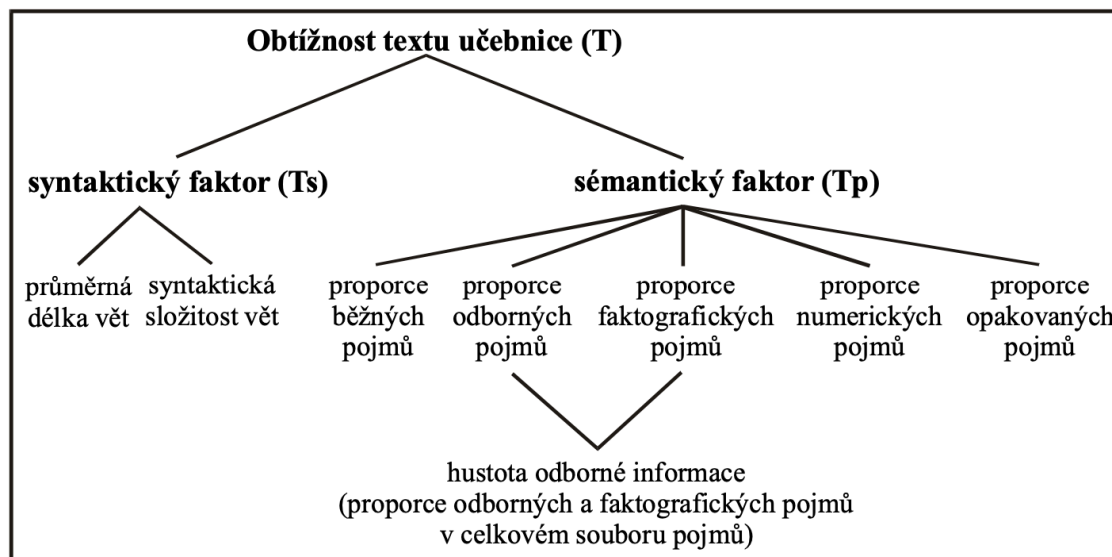
Dle Mikka je obtížnost textu učebnic velmi důležitou vlastností učebnice, a to z toho důvodu, aby nebyl žák přetěžován složitým textem, který není přiměřeným jeho věku. *„Pouze srozumitelné učebnice umožňují realizovat cíle vzdělání, kterými jsou vědomé osvojování si znalostí a dovedností a rozvoj dovedností či kompetencí k učení a myšlení.“ (Mikk 2000 in Maňák, Knecht 2007, s 16)*

Různé alternativní metody pro stanovení míry obtížnosti textu vznikly na základě studia této problematiky různými autory.

Mistrík pojímá míru srozumitelnosti textu R jako soubor průměrné délky vět, průměrné délky slov, které jsou vyjádřené počtem slabik, a indexem opakování slov. Dle Mistríka opakování slov v textu snižuje hodnotu jeho obtížnosti. Uvádí škálu hodnot v rozmezí 0-50 bodů. Nejnížší srozumitelnosti patří hodnoty od 40-50 bodů, 0-10 bodů pak zobrazují nejvyšší míru srozumitelnosti. (1968, s 171-177)

Káta Nestlerová zvolila pro běžné zkoumání obtížnosti textu metodu, která byla následně převzata J. Průchou a dodatečně ji zdokonalil ještě M. Pluskal. Kritérium pro

zjištění míry obtížnosti textu se tedy nazývá míra T. Díky této míře T lze stanovit stupně obtížnosti textu tak, aby byla vyhovující pro obsah žákovského učiva.

Obrázek 2 - Obtížnost textu učebnice (Zdroj: Maňák, J., Klapko, D., 2006, s. 15)

Průcha vypracoval normu míry obtížnosti textu pro každý ročník ZŠ, dle které lze zjistit, zda učebnice vyhovuje kritériím obtížnosti pro daný ročník. V této práci bude použita metoda přepracovaná Pluskalem.

3.1.1 Syntaktická obtížnost textu

Při tvorbě knih je velmi důležité zvolit správnou syntaktickou obtížnost textu tak, aby byla adekvátní věku žáka, pro kterého je učebnice určena. Syntaktická obtížnost textu posuzuje vztahy mezi znaky, aniž by zkoumala význam jazykových výrazů. Hodnota syntaktické obtížnosti se označuje Ts a posuzuje větné celky z hlediska jejich složitosti. Zjednodušeně lze říci, že bude-li hodnota syntaktické obtížnosti vysoká, pak je text pro žáka těžko pochopitelný, protože je příliš složitý. Žák těžko textu porozumí a nedokáže, nebo jen s velkými obtížemi, jej dále zpracovávat. Pokud by byla syntaktická obtížnost textu v učebnici příliš nízká, pak by nerozvíjela čtenářské dovednosti žáka, naopak by mohlo dojít k jejímu poklesu. Lze uzavřít, že hodnota syntaktické obtížnosti textu musí odpovídat věku a schopnosti žáka. (Průcha 1998, s.63)

3.1.2 Sémantická obtížnost textu

Stejně jako syntaktická obtížnost textu je i sémantická obtížnost textu neméně důležitá. Počítá se zde s výčty podstatných jmen rozdělených do skupin dle jejich významu a se sumou všech slov, jež tvoří výkladový text.

Sémantická obtížnost textu se označuje T_p . Vyjadřuje výskyt druhů pojmů a jejich množství. Při výběru či tvorbě učebnic by se mělo dbát na pravidlo sémantické obtížnosti, které je podmíněno přímou úměrností tak, že čím je věk žáka vyšší, tím by průměrná obtížnost textu měla být vyšší. (Průcha 1998, s.63).

4 Definice finanční gramotnosti

Po roce 2007 se problematika finanční gramotnosti dostala do popředí zájmu nejedné vlády, a to v důsledku finanční krize. Jako jeden z mnoha důvodů vzniku této krize byla uváděna nízká úroveň finanční gramotnosti obyvatel. (Kalínska a kol., 2010). Odborníci se snažili vymezit pojem finanční gramotnosti, aby se mohlo začít pracovat na jejím zvyšování. V této práci budeme vycházet z definice uvedené v dokumentu *System budování finanční gramotnosti na základních a středních školách.*:

„Finanční gramotnost je soubor znalostí, dovedností a hodnotových postojů občana nezbytných k tomu, aby finančně zabezpečil sebe a svou rodinu v současné společnosti a aktivně vystupoval na trhu finančních produktů a služeb.“ (MŠMT, MF, MPO, 2007, s. 7)

Zjednodušeně lze říci, že díky finanční gramotnosti je člověku umožněno orientovat se ve světě financí. Finančně gramotný člověk rozumí financím, zvládá je náležitě používat v různých životních situacích, vyzná se v cenách, umí přemýšlet nad hospodařením s financemi, zná svá práva vztahující se k finanční gramotnosti, dokáže správně posoudit své finanční možnosti.

FG je rozdělena do tří složek. Peněžní gramotnosti, Cenové gramotnosti a Rozpočtové gramotnosti.

Peněžní gramotnost zahrnuje spravování peněz jak hotovostních, tak bezhotovostních a provádění transakcí s nimi. Také zahrnuje nástroje, které jsou k těmto činnostem určené například běžný účet, platební nástroje aj.

Cenová gramotnost je v zásadě porozumění principu pojmu cena peněz. Zahrnuje poplatky či úroky.

Rozpočtová gramotnost je představována kompetencemi, které jsou důležité pro správu osobního či rodinného rozpočtu. (MŠMT, MF, MPO, 2007, s.7)

4.1 Výuka finanční gramotnosti obecně

Na problematiku zvýšení finanční gramotnosti v ČR je kladen stále větší důraz, jak potvrzuje vydání dokumentu *Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách* vydaný MF ČR, MPO ČR A MŠMT ČR v roce 2007, dalším dokumentem je *Národní strategie finančního vzdělávání* z roku 2010, který stejně jako předchozí dokument vydala výše uvedená ministerstva za pomoci České národní banky³.

Pro zvýšení FG byla zavedena její povinná výuka žáků základních škol. Klínský (2008, s. 5) uvádí doporučená témata finanční gramotnosti pro úroveň základního školství. Jsou to:

- Hospodaření domácnosti – Je zde zahrnut osobní rozpočet, rodinný rozpočet, majetek a závazky domácnosti, osobní aktiva a pasiva.
- Ceny – Toto téma obsahuje marketingový přístup, nákladový přístup, odlišné ceny téhož zboží a cenové praktiky.
- Peníze, placení – Zde je zahrnuta problematika peněz, hotovostního placení a placení bezhotovostního.
- Finanční trh – Pod toto téma spadá stanovení úrokových sazeb, výpočet úroků, bankovní a jiné poplatky
- Finanční produkty – Do této problematiky náleží bankovní vklady, stavební spoření, účelové úvěry občanům, neúčelové úvěry, proces poskytnutí úvěru, splátkový prodej a finanční leasing.
- Finanční plánování – Finanční plánování zahrnuje zajištěný zisk, práva spotřebitele, reklamační zařízení a zdroje informací.

Na podporu rozvoje FG vznikly také webové portály nabízející školám různé aktivity. Objevují se zde návrhy na projektovou výuku či cvičení.

³ Národní strategie finančního vzdělávání je ke stažení online na webových stránkách MSMT: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/narodni-strategie-financiho-vzdelavani-2010>

Příklady webových portálů:

- <https://financnigramotnost.mfcr.cz> - „*Finanční gramotnost aneb Proč se finančně vzdělávat?*“ Webový portál Ministerstva financí České republiky představující FG nabízí metodické příručky pro učitele, definice finančních pojmů, registr projektů z FG, aj.
- <https://jaczech.org> - „*Posláním organizace JA Czech je vzdělávat českou mládež tak, aby poznala hodnotu podnikání, porozuměla obchodu a ekonomii, rozvíjela etický postoj k vedení a byla dobře připravena na svět práce.*“ Junior Achievement je organizace akreditovaná MŠMT ČR. Webový portál nabízí kurzy a početné vzdělávací programy. Nabídky jsou strukturovány dle stupně vzdělání.
- <http://www.fgdoskol.cz> - „*Finanční gramotnost do škol je nejkomplexnější projekt rozvoje finanční gramotnosti v ČR, je jedním z projektů společnosti yourchance o.p.s. a pomáhá vytvářet finančně gramotné školy.*“

5 Vyučování Finanční gramotnosti na 1. st. ZŠ

5.1 Rámcový vzdělávací program pro základní školy

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání je jedním z kurikulárních dokumentů. Kurikulární dokumenty jsou rozděleny na dokumenty státní a dokumenty školní. Rámcový vzdělávací program je zahrnován do kurikulárních dokumentů státních.

RVP obsahuje tři oblasti, a to Rámcově vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (dále RVP PV), Rámcově vzdělávací program pro základní vzdělávání (dále RVP ZV) a Rámcově vzdělávací program pro střední vzdělávání (dále RVP SV). RVP ZV vychází z RVP PV a vychází z něj RVP SV (viz Seznam zkratk)

Dokument Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání se stal od roku 2005 náhradou za vyučovací osnovy. V roce 2017 byl RVP ZV rozčleněn na čtyři části (RVP ZV, 2017):

- A) Vymezení Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání v systému kurikulárních dokumentů*
- B) Charakteristika základního vzdělávání*
- C) Pojetí a cíle základního vzdělávání*
 - Klíčové kompetence*
 - Vzdělávací oblasti*
 - Průřezová témata*
 - Rámcový učební plán*
- D) Vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami*
 - Vzdělávání žáků mimořádně nadaných*
 - Materiální, personální, hygienické, organizační a jiné podmínky pro uskutečňování RVP ZV*
 - Zásady pro zpracování, vyhodnocování a úpravy školního vzdělávacího programu*

Z RVP vychází školní vzdělávací plán (dále v textu ŠVP). ŠVP je zahrnut do školních kurikulárních dokumentů. Vytváří si jej každá škola sama dle svého programu a

zaměření, dále je plánem pro vzdělávání na jednotlivých školách dle jejich potřeb. Veškeré vzdělávací programy jsou plány pro vzdělávání. ŠVP se zpracovává v souladu s RVP a také v souladu s aktuálními předpisy. Ředitelé škol ručí za správnost ŠVP.

5.2 Zahrnutí finanční gramotnosti do RVP ZV

Každý vyučovací předmět spadá do určité vzdělávací oblasti. Výuka finanční gramotnosti na prvním stupni náleží do vzdělávací oblasti Matematika a její aplikace a Člověk a jeho svět, jednak v části Cílové zaměření vzdělávací oblasti a jednak v části Lidé kolem nás (4. a 5. třída). Částečně je FG promítnuta také do vzdělávací oblasti Člověk a svět práce, kde se jedná zejména o různé pracovní činnosti. Učivo ve vzdělávacích oblastech Člověk a společnost, Člověk a svět práce a Matematika a její aplikace se vzájemně prolíná, a proto je nutné správně nastavit mezipředmětové vazby, je žádoucí spolupráce mezi pedagogy při výuce FG. (Lichtenberková a Merunková, 2017, 20)

5.2.1 FG ve vzdělávací oblasti Matematika a její aplikace

Finanční gramotnost vychází ze vzdělávací oblasti Matematika a její aplikace. Vzdělávací oblast Matematika a její aplikace je obsažena ve výuce 1. i 2. stupně základní školy. Základní školy vychází z aktivních činností typických pro užívání matematiky v reálném životě.

Vzdělávací oblast Matematika a její aplikace je rozdělena do čtyř vzdělávacích okruhů pro 1. stupeň.

- Čísla a početní operace
- Závislosti a práce s daty
- Geometrie v rovině a v prostoru
- Nestandardní aplikační úlohy a problémy

Vzdělávací okruhy na druhém stupni navazují a prohlubují okruhy prvostupňové, proto jsou pojmenované stejně.

Očekávané výstupy s prvky finanční gramotnosti lze nalézt v tematickém okruhu Závislosti a práce s daty a v RVP ZV 1. stupně jsou uvedeny takto (RVP ZV, 2017, s. 32 a 33):

Očekávané výstupy - 1. období

- *Žák se orientuje v čase, provádí jednoduché převody jednotek času*
- *Žák popisuje jednoduché závislosti z praktického života*
- *Žák doplňuje tabulky, schémata, posloupnosti čísel*

Minimální doporučená úroveň pro úpravy očekávaných výstupů v rámci podpůrných opatření:

- *Žák modeluje jednoduché situace podle pokynů a s využitím pomůcek*
- *Žák doplňuje jednoduché tabulky, schémata a posloupnosti čísel v oboru do 20*
- *Zvládá orientaci v prostoru a používá výrazy vpravo, vlevo, pod, nad, před, za, nahoře, dole, vpředu, vzadu*
- ***Žák uplatňuje matematické znalosti při manipulaci s drobnými mincemi***

Očekávané výstupy – 2. období

- *Žák vyhledává, sbírá a třídí data*
- *Žák čte a sestavuje jednoduché tabulky a diagramy*

Minimální doporučená úroveň pro úpravy očekávaných výstupů v rámci podpůrných opatření:

- *Žák vyhledá a roztřídí jednoduchá data (údaje, pojmy apod.) podle návodu*
- *Žák se orientuje a čte v jednoduché tabulce*

- *Žák určí řas s přesností na čtvrthodiny, převádí jednotky času v běžných situacích*
- *Žák provádí jednoduché převody jednotek délky, hmotnosti a času*
- ***Žák uplatňuje matematické znalosti při manipulaci s penězi***

Učivo:

- *Závislosti a jejich vlastnosti*
- *Diagramy, grafy, tabulky, jízdní řády*

5.2.2 FG ve vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět

Člověk a jeho svět je jediná vzdělávací oblast RVP, jež je zahrnuta pouze do výuky prvního stupně. *Tato komplexní oblast vymezuje vzdělávací obsah týkající se člověka, rodiny, společnosti, vlasti, přírody, kultury, techniky, zdraví, bezpečí a dalších témat. Uplatňuje pohled do historie i současnosti a směřuje k dovednostem pro praktický život. Svým široce pojatým syntetickým (integrovaným) obsahem spoluutváří povinné základní vzdělávání na 1. stupni (RVP ZV, 2017, s. 42).*

Tato vzdělávací oblast je na druhém stupni rozvinuta do vzdělávacích oblastí Člověk a společnost, Člověk a příroda a do vzdělávacího oboru Výchova ke zdraví.

Člověk a jeho svět je v RVP ZV do pěti tematických oblastí:

- Místo, kde žijeme
- Lidé kolem nás
- Lidé a čas
- Rozmanitosti přírody
- Člověk a jeho zdraví

Učivo výše zmíněných oblastí lze strukturovat a propojit.

Finanční gramotnost je zahrnuta do 2. vzdělávacího období, to je 4. a 5. třída a to v tematické oblasti Lidé kolem nás.

V RVP ZV jsou uvedeny takto (RVP ZV, 2017, s. 45, 46):

Očekávané výstupy – 2. období

- *Žák vyjádří na základě vlastních zkušeností základní vztahy mezi lidmi, vyvodí a dodržuje pravidla pro soužití ve škole, mezi chlapci a dívkami, v rodině, v obci (městě)*
- *Žák rozlišuje základní rozdíly mezi lidmi, obhájí a odůvodní své názory, připustí svůj omyl a dohodne se na společném postupu řešení*
- *Žák rozpozná ve svém okolí jednání a chování, které se už nemohou tolerovat a která porušují základní lidská práva nebo demokratické principy*
- ***Žák se orientuje v základních formách vlastnictví; používá peníze v běžných situacích, odhadne a zkontroluje cenu nákupu a vrácené peníze, na příkladu ukáže nemožnost realizace všech chtěných výdajů, vysvětlí, proč spořit, kdy si půjčovat a jak vracet dluhy***
- *Žák poukáže v nejbližším společenském a přírodním prostředí na změny a některé problémy a navrhne možnosti zlepšení životního prostředí obce (města)*

Minimální doporučená úroveň pro úpravy očekávaných výstupů v rámci podpůrných opatření:

- *Žák dodržuje pravidla pro soužití ve škole, v rodině, v obci (městě)*
- *Žák rozpozná nevhodné jednání a chování vrstevníků a dospělých*
- *Žák uvede základní práva dítěte, práva a povinnosti žáka školy*
- ***Žák používá peníze v běžných situacích, odhadne a zkontroluje cenu jednoduchého nákupu a vrácené peníze***
- ***Žák porovná svá přání a potřeby se svými finančními možnostmi, uvede příklady rizik půjčování peněz***

- **Žák sestaví jednoduchý osobní/rodinný rozpočet, uvede příklady základních příjmů a výdajů**

Učivo:

- *Rodina – postavení jedince v rodině, role členů rodiny, příbuzenské a mezigenerační vztahy, život a funkce rodiny, fyzická a duševní práce, zaměstnání*
- *Soužití lidí – mezilidské vztahy, komunikace, principy demokracie; obchod firmy, zájmové spolky, politické strany, církve, pomoc nemocným, sociálně slabým, společný „evropský dům“*
- *Chování lidí – vlastnosti lidí, pravidla slušného chování – ohleduplnost, etické zásady, zvládání vlastní emocionality; rizikové situace; rizikové chování, předcházení konfliktům*
- *Právo a spravedlnost – základní lidská práva a práva dítěte, práva a povinnosti žáků školy, protiprávní jednání a korupce, právní ochrana občanů a majetku včetně nároku na reklamaci, soukromého vlastnictví, duševních hodnot*
- *Vlastníci – soukromé, veřejné, osobní, společné; hmotný a nehmotný majetek; rozpočet, příjmy a výdaje domácnosti; hotovostní a bezhotovostní forma peněz, způsoby placení; banka jako správce peněz, úspory, půjčky*
- *Kultura – podoby a projevy kultury, kulturní instituce, masová kultura a subkultura*
- *Základní globální problémy – významné sociální problémy, problémy konzumní společnosti, nesnášenlivost mezi lidmi, globální problémy přírodního prostředí*

Praktická část

6 Cíle práce

Na začátku praktické části diplomové práce budou stanoveny cíle práce a metodika práce k jejich naplnění. Pro zjištění, do jaké míry se finanční gramotnost vyučuje na prvním stupni základních škol a z jakých učebnic učitelé při její výuce vychází byl rozeslán dotazník mezi pedagogy základních škol prvního stupně. Cílem dotazníkového šetření bylo také získat námět pro výběr učebnic k jejich následné analýze a komparaci.

Hlavním cílem diplomové práce je analýza a komparace vybraných učebnic věnujících se problematice finanční gramotnosti na 1. stupni ZŠ. Analýza bude zaměřena na didaktickou vybavenost učebnic a míru obtížnosti textu. Dílčím cílem práce je zmapovat výuku finanční problematiky na 1. stupni ZŠ.

Pro naplnění dílčího cíle práce bude zvoleno dotazníkové šetření. Z výsledků dotazníkového šetření by měly též vyplynout náměty k výběru učebnic. Pokud dotazníkové šetření neprokáže žádné náměty k výběru učebnic, vybere autorka tituly k analýze a komparaci sama. V učebnicích budou stanovena témata, která se věnují problematice finanční gramotnosti (týká se učebnic pro výuku Matematiky a Vlastivědy)

7 Výzkum

Finanční gramotnost není zařazena do RVP ZV jako samostatná vzdělávací oblast, ale je součástí vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět a Matematiky a jejích aplikací. Z toho důvodu se FG vyučuje převážně v rámci předmětů Vlastivěda, Prvouka a Matematika. Problematika FG je implementována do učebnic určených pro výuku těchto školních předmětů. Existuje ale celá řada nakladatelství, která vydala i učebnice přímo pro výuku finanční gramotnosti pro 1. stupeň ZŠ. Jmenovitě lze uvést například nakladatelství Fortuna, Mutabene, Fraus, Dr. Josef Raabe⁴.

Jak jsme již výše poznamenali, pro výběr učebnic k analýze využijeme výsledků dotazníkového šetření, jehož hlavním cílem je zmapování výuky FG na 1. stupni ZŠ.

Před začátkem samotného dotazníkového šetření byly stanoveny otázky, které by měly být následujícím výzkumem zodpovězeny.

- Disponují vybrané učebnice alespoň 70 % didaktické vybavenosti?
- Používají pedagogové při výuce finanční gramotnosti přímo učebnice FG?
- Dosahují vybrané kapitoly FG z učebnice matematiky a vlastivědy stejné míry didaktické vybavenosti jako učebnice, které se věnují pouze FG?

⁴ Vydavatelství Dr. Josef Raabe vydalo několik pracovních sešitů pro Matematiku a její aplikace, mezi nimiž je i pracovní sešit Svět financí.

7.1 Metodologie výzkumného šetření

Na začátku výzkumu bude proveden předvýzkum, kdy za pomoci dotazníku proběhne sběr dat. Sesbíraná data budou následně podrobena analýze. Bude tedy proveden kvantitativní výzkum s metodou on-line dotazování. Na základě dotazníkového šetření by měly být vybrány učebnice pro další analýzu, která se zaměří, jak již bylo v textu několikrát poznamenáno na jejich didaktickou vybavenost a obtížnost textu.

Poznání problematiky výuky finanční gramotnosti na 1.stupních ZŠ a zjištění vhodnosti učebnic FG více do hloubky umožňuje kvalitativní výzkum. Průcha (1998) i Gavora (2000) uvedli, že pro výzkum učebnic lze využít celou škálu metod empirického pedagogického výzkumu.

V této práci byly využity metody využívající různých statistických procedur ke zjištění a porovnání výskytu různých měřitelných jednotek učebnice. Jedná se o metody kvantitativní. Dále pak bylo využito pozorování, analýza zjištěných faktů, deskripce zjištěných faktů, analýza obsahových vlastností učebnic. Také byla využita metoda komparativní, jejímž cílem porovnávat učebnici s jinou z daného hlediska (ročník, četnost témat, struktura, obsah, předmět aj.). Z této metody vyšla autorka při vyvození závěru dedukcí. (Průcha 1998, s. 47 - 48)

7.1.1 Dotazníkové šetření

Pro zjištění, do jaké míry se na základních školách používají učebnice k výuce finanční gramotnosti, bylo zvoleno dotazníkové šetření. Dotazník (viz. Příloha 1) byl vytvořen za pomoci webové stránky survio.com (<https://www.survio.com/cs/>). Otázky byly zformovány a postaveny jednoznačně tak, aby respondent u jejich vyplňování strávil co nejméně času a aby na ně respondent odpověděl přímou odpovědí. Pokud si respondent z nabízených možností nevybral, měl možnost rozepsat se vlastními slovy v další nabídce.

V dotazníku byly použity uzavřené otázky s možnostmi odpovědí ANO/NE a nabídkou několika možností v kombinaci s otevřenou odpovědí v případě, že nabídka nevyhovuje. Pro jeho distribuci poskytuje webová stránka <https://www.survio.com/cs/> různé možnosti, pro tuto práci byla využita možnost rozeslání vygenerovaného odkazu.

Dotazník byl rozeslán mezi autorčiny kolegy, působící na prvním stupni základních škol. Ze třiceti oslovených odpovědělo 10 respondentů z 10 různých ZŠ.

Cílem dotazníku bylo získat dvojí druh informací. Zaprvé se sbíraly informace o respondentech (pohlaví, délka praxe, místo působení). Druhá část dotazníku byla zaměřena na otázky, ze kterých plyne, kdo a jak využívá učebnice s obsahem cíleným na podporu finanční gramotnosti, popřípadě z jakých materiálů při výuce hospodaření s penězi vychází, a jaké výukové pomůcky využívá.

Výsledky byly analyzovány a pro jejich názornost byla zjištěná data zpracována ve formě grafů.

7.1.2 Metodika míry didaktické vybavenosti

Jak již bylo výše uvedeno (kapitola 2.1) dle 36 komponentů (kapitola 1.3) podílejících se na struktuře učebnic rozlišujeme koeficienty didaktické vybavenosti učebnic E. Při výpočtu je nutné zaměřit se na zastoupení komponentů, ne na jejich četnost. S touto myšlenkou je možné postoupit k výpočtům koeficientů E.

V první řadě je nutné vypočítat koeficienty E I, E II, E III, Eo a Ev, které nabývají hodnot 0-100%. Vzorec je sestaven jako procentuální podíl komponentů, které se vyskytují v učebnicích, a celkového počtu sledovaných komponentů (tj. 36). Na konec je nutné provést analýzu zjištěných dat a následně jejich komparaci.

vzorec pro výpočet:
$$E(\%) = 100 * \frac{n}{k}$$

- n = zjištěný počet komponentů
- k = celkový počet komponentů

Na četnost komponentů se při vlastním zkoumání nebere zřetel, analyzuje se pouze to, zda učebnice tyto komponenty obsahuje, protože v konečném hodnocení četnost daného komponentu nemá význam.

Tato metoda je aplikovatelná univerzálně.

Pro přehlednost a přesnost budou výsledná data uvedena v tabulkách a zpracována do grafů.

7.1.3 Metodika měření obtížnosti textu

V této kapitole bude objasněn výpočet obtížnosti výkladového textu v analyzovaných učebnicích. Jak bylo již uvedeno výše, toto měření bude provedeno za pomoci metody Käte Nestlerové, modifikované Průchou a vylepšené Pluskalem.

Výpočet této míry obtížnosti označující se T lze provést za pomoci specifického vzorce, pro který je nutno zjistit hodnoty syntaktické T_s a sémantické obtížnosti T_p textu, jejichž součet je výsledkem míry obtížnosti textu.

$$T = T_s + T_p$$

(Maňák, J., Klapko, D., s 15, srov. Průcha 1998, s 62)

Syntaktickou obtížnost textu T_s lze vypočítat dle vzorce:

$$T_s = 0,1 * V * U$$

Při výpočtu je využita hodnota průměrné délky vět V a hodnota průměrné délky větných úseků U . K výpočtu U a V je možné zvolit veličinu N , která bude značit počet slov celkem ve zkoumaném vzorku.

$$V = \Sigma N / \Sigma V$$

$$U = \Sigma N / \Sigma U$$

- ΣN = počet slov
- ΣV = počet vět
- ΣU = počet sloves

K výpočtu sémantické obtížnosti textu je nutné znát počet slov, ale i počet podstatných jmen dějových, počet podstatných jmen abstraktních, počet jmen osob i jejich příjmení, počet zpodstatnělých přídavných jmen a počet zkratk, které označují různé pojmy. Tyto pojmy označujeme P . Na začátku fáze zkoumání obsahu slov je nutné určit P_1 , což je označení pro pojmy vyskytující se v běžném každodenním životě, kdy

význam těchto slov je každému znám. Další zkoumanou skupinou pojmů jsou odborné pojmy P2. Pro tuto diplomovou práci budou relevantní odborné pojmy týkající se finanční gramotnosti. Další skupinou sledovaných pojmů P3 jsou osobní jména, názvy lidských výtvorů a zařízení, institucí, národů, států. Také jsou sem zařazeny názvy přírodních jevů, zeměpisné názvy a také zkratky a značky, přičemž víceslovné názvy jsou počítány za jeden pojem. Pojmy značené P4 jsou početní údaje. Zařazují se sem letopočty, hmotnosti, vzdálenost aj. P5 skupinu utváří pojmy, které se v textu vyskytly alespoň dvakrát.

Shrnutí pojmů k výpočtu sémantické obtížnosti:

- P1 – běžné pojmy
- P2 – odborné pojmy
- P3 – faktografické údaje
- P4 – číselné údaje
- P5 – opakované pojmy

Vzorec pro výpočet sémantické obtížnosti dle Pluskala (1996, s. 66):

$$Tp = 100 * \frac{\Sigma P}{\Sigma N} * \frac{\Sigma P1 + 3\Sigma P2 + 2\Sigma P3 + 2\Sigma P4 + \Sigma P5}{\Sigma N}$$

Vzorec pro výpočet sémantické obtížnosti určuje předpokládanou obtížnost určitých pojmů pro žáky, přičemž se jednotlivé kategorie pojmu liší svojí vahou. Nejvyšší váhu mají odborné pojmy, zatímco pojmy číselné a pojmy faktografické nabývají hodnoty 2. Opakované a běžné pojmy mají hodnotu 1. Jestliže má žák pochopit text v učebnici správně, pak je potřeba dbát na to, aby text nebyl zahlcen odbornými informacemi. Tato skutečnost se určuje pomocí měření, jímž se zjišťuje, v jakém poměru jsou v textu mezi sebou všechna podstatná jména.

V souvislosti s výpočtem sémantické obtížnosti se používá rovněž výpočet koeficientu hustoty odborných informací (i) a (h). Tyto koeficienty určují množství

odborných pojmů obsažených v textu učebnice. Vzorce vytvořil opět Pluskal, výsledek je vyjádřen v procentech.

Koeficient (i) udává proporci pojmů, které nesou odbornou informaci v celkovém počtu slov v textu:

$$I = 100 * \frac{\Sigma P2 + \Sigma P3 + \Sigma P4}{\Sigma N}$$

Koeficient (h) pak udává tuto proporci v celkovém počtu pojmů v textu:

$$h = 100 * \frac{\Sigma P2 + \Sigma P3 + \Sigma P4}{\Sigma P}$$

Jak udává Pluskal (1996, s. 67), tato metoda má jisté nedostatky, a to je např. subjektivita člověka analyzujícího text. Je velký předpoklad, že se výsledky několika lidí zkoumajících jednu učebnici budou lišit. V této práci došlo k subjektivnímu rozlišování všech pojmů, hlavně pojmů odborných a faktografických.

Dle Pluskala (1996, s. 68) by měly být výsledky šetření konfrontovány s výsledky hodnocení stejných učebnic někým, kdo je používá, tedy s učitelem a žákem.

Ačkoli vykazuje tato metoda jisté nedostatky, pro učebnice 1. stupně je velmi důležité, aby míra obtížnosti textu dosahovala přiměřené hranice vůči věku žáka.

Pro lepší přehlednost budou získaná data zobrazena v tabulkách a grafech.

7.2 Výsledky výzkumu

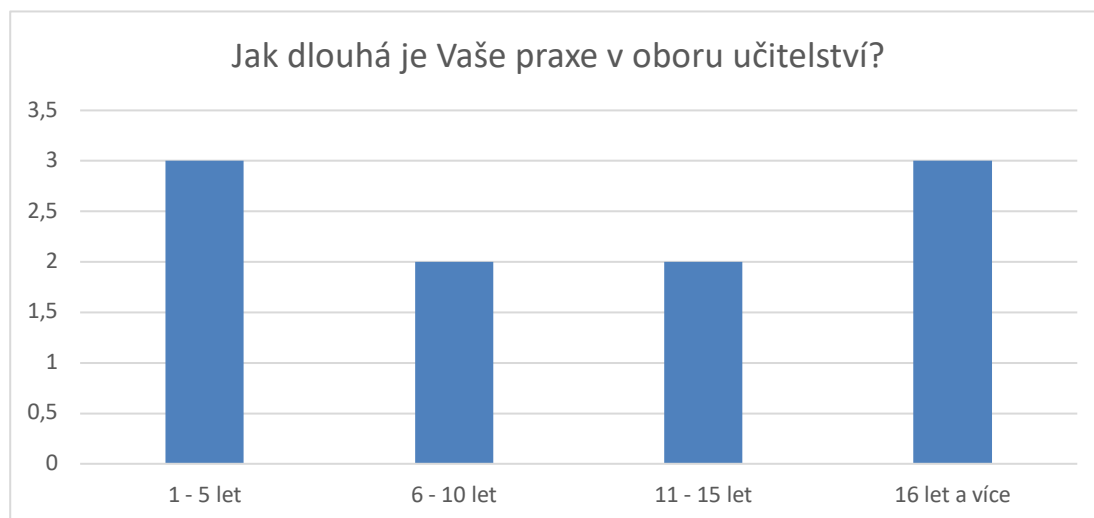
7.2.1 Dotazníkové otázky a shrnutí výsledků dotazníku

1. Otázka – V jakém kraji ČR se nachází škola, na které působíte?

Z výsledků dotazníku vyplynulo, že čtyři respondenti pocházejí z Jihočeského kraje, tři z Vysočiny, zbylí tři z Plzeňského kraje, Středočeského kraje a Jihomoravského kraje.

2. Otázka – Jak dlouhá je Vaše praxe v oboru učitelství?

Třicet procent respondentů, tedy tři osoby, v oboru učitelství pracují v rozmezí od jednoho roku do pěti let. Šestiletou až desetiletou praxi v oboru mají dva respondenti. Jedenáct až patnáct let se učitelství věnují dva respondenti. Zbylí tři respondenti pracují jako učitelé déle než patnáct let.

Graf 1 - Délka praxe

3. Otázka – V jaké třídě působíte jako učitel/ka

Na tuto otázku bylo možno odpovědět jednou či více odpověďmi. Z dotázaných respondentů žádný neučí v prvním ročníku. Ve druhém i třetím ročníku vyučuje jeden z dotazovaných. Tři respondenti vyučují ve čtvrtém ročníku. V pátém ročníku vyučují čtyři respondenti. Další čtyři dotazovaní vyučují v jiných ročnících druhého stupně ZŠ.

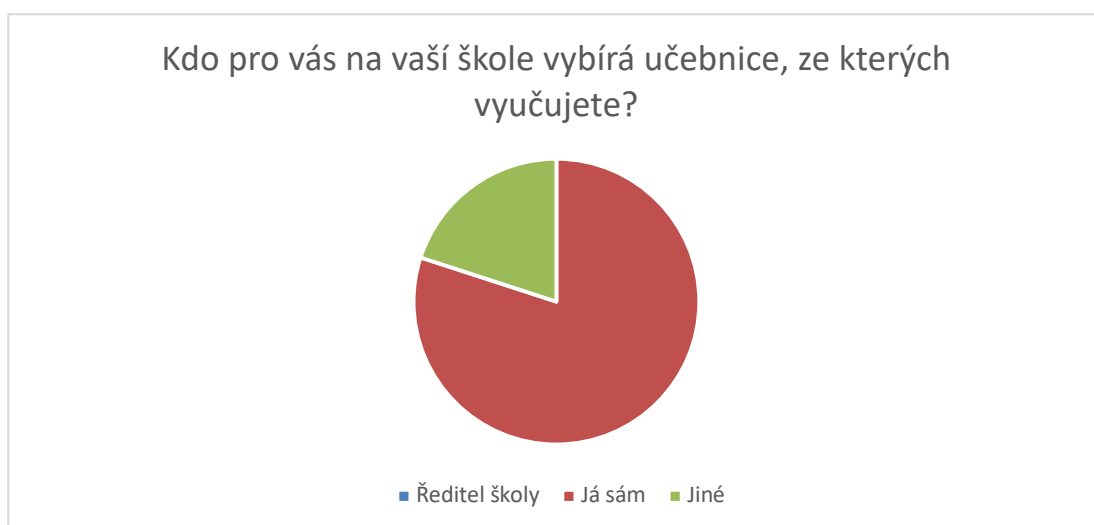
Graf 2 - Třída výuky

4. Otázka – Jak je škola uzpůsobená?

Z deseti respondentů devět vyučuje na devítileté škole, zbylý jeden na škole malotřídní.

5. Otázka – Kdo pro vás na vaší škole vybírá učebnice, ze kterých vyučujete?

Učebnice pro výuku si dle výsledků dotazníku vybírá osm respondentů samo. Dva respondenti vybrali odpověď jiné a dopsali: „Vyučující, ale je nutno konzultovat s vedením.“ a „Já sám + konzultace s vedením.“

Graf 3 - Kdo vybírá učebnice pro výuku

6. Otázka – Vyhovuje vám výběr učebnic, podle kterých vyučujete?

Jeden z respondentů není spokojen s výběrem učebnic, dle kterých vyučuje. Zbýlých devět je s výběrem spokojeno.

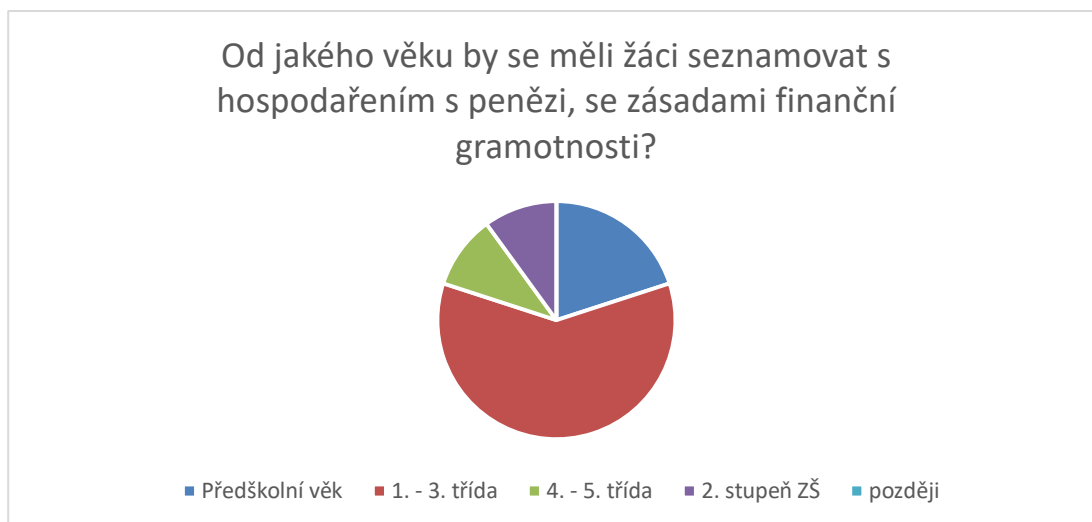
7. Otázka – Obsahují vaše učebnice kapitoly z oblasti finanční gramotnosti?

Na otázku míry obsahu FG v učebnicích respondentů odpovědělo šedesát procent z nich, že se finanční gramotnost v jejich učebnicích neobjevuje. Čtyřicet procent respondentů odpovědělo, že Ano a dopsali:

- „slovní úlohy, texty týkající se nákupů, půjčování.“
- „Nákupy v supermarketu.“
- „Učebnice nepoužívám.“

8. Otázka – Od jakého věku by se měli žáci seznamovat s hospodařením s penězi, se zásadami finanční gramotnosti?

Dva respondenti si myslí, že by se žáci měli seznamovat s hospodařením s penězi již od předškolního věku. Šest z dotazovaných je pro seznamování žáků s daným tématem mezi prvním a třetím ročníkem ZŠ. Jeden dotazovaný se přiklání k výuce hospodaření s penězi mezi čtvrtým a pátým ročníkem ZŠ. Zbýlý jeden je pro seznamování s FG na druhém stupni. Žádný z respondentů se nepřiklonil k odpovědi Později.

Graf 4 - Věk/třída žáka

9. Otázka – Je znalost základů FG podle vás důležitá a proč? Odpověď prosím odůvodněte slovně.

Na otázku důležitosti znalosti základů FG odpovídali respondenti vlastními slovy.

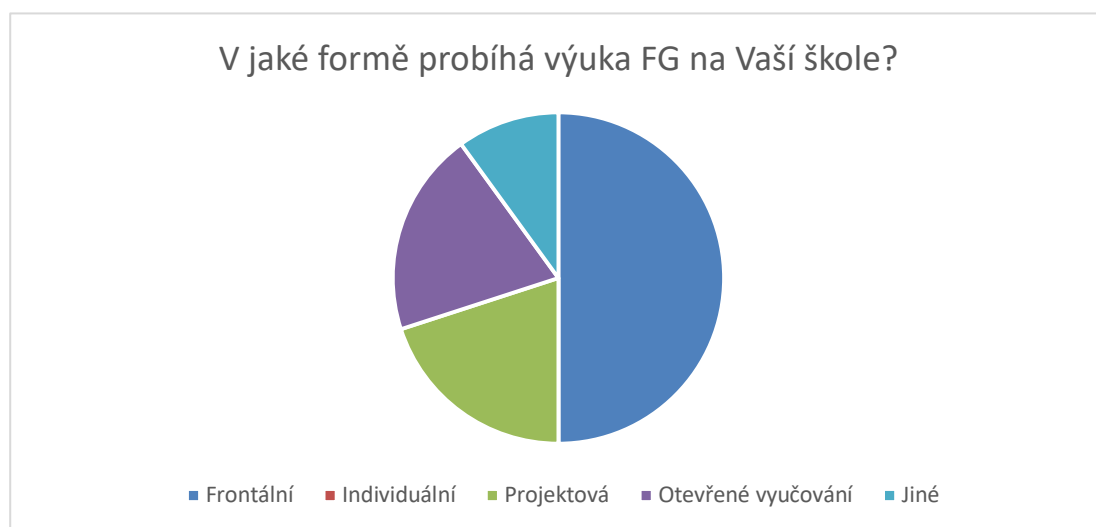
- „Je důležitá, je potřeba, aby se děti naučily hospodařit s penězi.“
- „Je důležité uvědomit si hodnotu peněz, jak s nimi nakládat a na co si dávat pozor.“
- „Aby žáci věděli, že si nemohou koupit, nebo dovolit věci, na které nemají, jaké jsou důsledky toho, když si někde půjčím peníze, že mají určité povinnosti a závazky. Důležitý je také přehled o společnostech zabývajících se financemi, protože ne vždy jsou důvěryhodné a nelze je posuzovat jen dle reklamy – souvisí s mediální výchovou.“
- Je důležité, aby žáci znali cenu peněz, neutráceli za zbytečnosti a nenechali se ošidit.“
- Pro budoucí fungování ve společnosti, kde se snadno člověk stane terčem manipulace k obohacení jiných. Příprava pro samostatné hospodaření jedince.“
- Je důležité, aby se děti naučily hospodařit s penězi, dokázaly si v obchodě něco koupit, věděly, co si mohou koupit za 50 Kč.“
- „Je, protože by se děti měly s touto problematikou seznámit, aby pak nekoukaly jak jelítka, jako naše generace.“

- „Základní znalost systému ekonomiky, získání dovedností hospodařit s financemi, porozumět základním pojmům ve finančnictví (hypotéka, RPSN, úrok)“
- „Je to denní potřeba.“

Jeden respondent neodpověděl.

10. Otázka – V jaké formě probíhá výuka FG na Vaší škole?

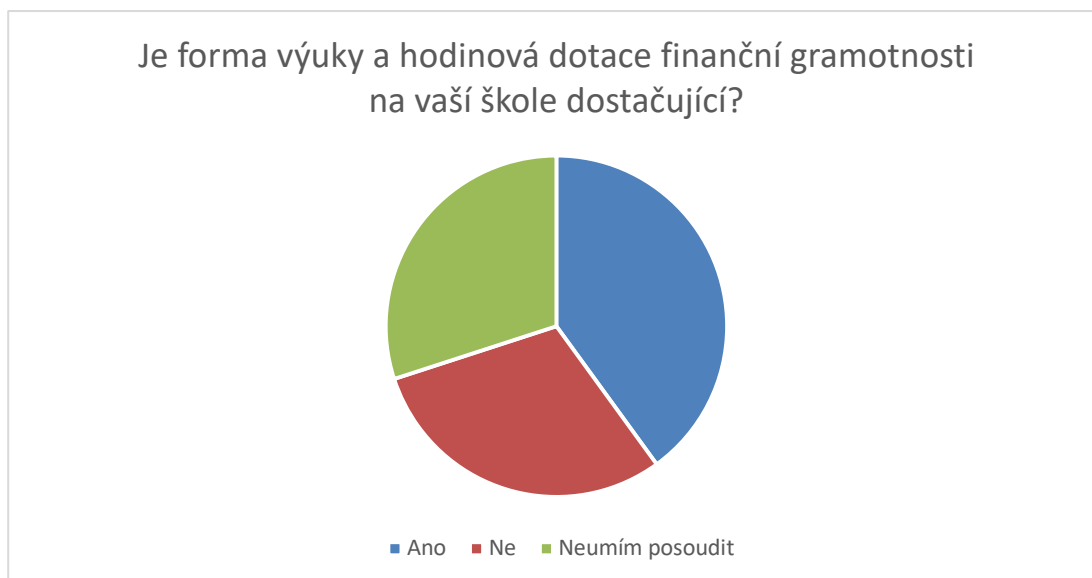
Nejvíce, padesát procent, ze všech respondentů vyučuje frontální formou výuky. Dvacet procent používá projektovou výuku, dvacet procent dotazovaných otevřeně vyučuje a deset procent respondentů odpovědělo nabízenou odpovědí Jiné s komentářem: „Kombinace metod.“ Vzhledem k obsahu otázky respondent neodpovídá na zadaný dotaz. Žádný z respondentů nezvolil nabízenou možnost Individuální forma výuky.

Graf 5 – V jaké formě probíhá forma výuky?

11. Otázka – Je forma výuky a hodinová dotace FG na vaší škole dostačující?

Na otázku, zda je forma výuky a hodinová dotace finanční gramotnosti na školách respondentů dostačující, měli respondenti na výběr ze tří odpovědí. „Ano“ odpovědělo čtyřicet procent. „Ne“ odpovědělo třicet procent respondentů. „Neumím posoudit“ odpovědělo třicet respondentů.

Graf 6 - Je forma výuky a hodinová dotace dostačující

12. Otázka – V rámci jakého předmětu a v jakém ročníku je zahrnuta FG ve Vašem ŠVP?

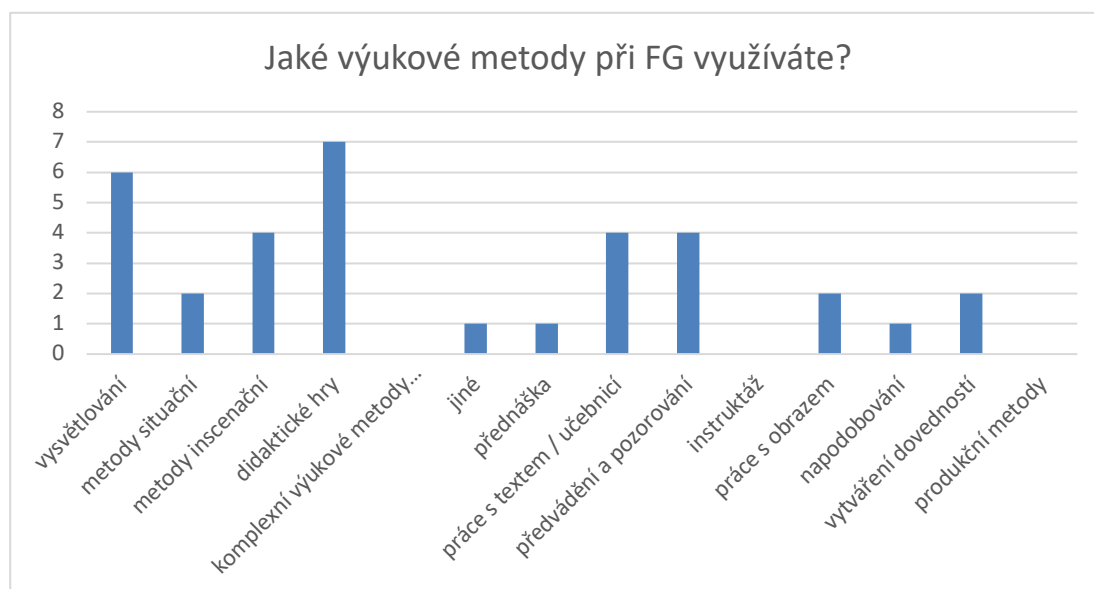
Na tuto otázku odpovídali respondenti vlastními slovy.

- „Matematika“
- „Matematika, 2.-3. třída“
- „8.-9. ročník, vol. Předmět. 1. stupeň průběžně a projekty pořádané jinou institucí.“
- „Matematika“
- „Od prvního do pátého ve všech předmětech.“
- „3. ročník a předmět Matematika“
- „Matematika a Prvouka“
- „Nevím“
- „Matematika a její aplikace, 8. a 9. ročník“
- „Matematika, Prvouka“

13. Otázka – Jaké výukové metody při FG využíváte?

Na otázku, jaké výukové metody při FG využíváte, bylo na výběr k zaškrtnutí více odpovědí.

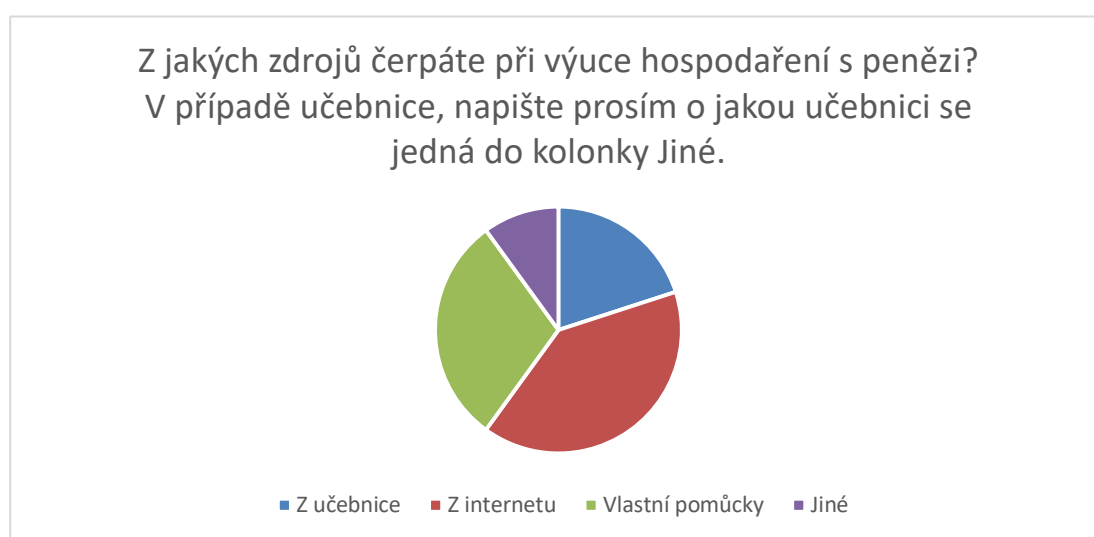
- Vysvětlování - 6 respondentů
- Metody situační - 2 respondenti
- Metody inscenační - 4 respondenti
- Didaktické hry - 7 respondentů
- Komplexní výukové metody a organizační formy výuky - 0 respondentů
- Jiné
metod“ - 1 resp. - „kombinace
- Přednáška - 1 respondent
- Práce s textem/učebnicí - 4 respondenti
- Předvádění a pozorování - 4 respondenti
- Instruktaž - 0 respondentů
- Práce s obrazem - 2 respondenti
- Napodobování - 1 respondent
- Vytváření dovedností - 2 respondenti
- Produkční metody - 0 respondentů

Graf 7 - Používané výukové metody

**14. Otázka – Z jakých zdrojů čerpáte při výuce hospodaření s penězi?
V případě učebnice napište prosím o jakou učebnici se jedná do kolonky
Jiné.**

Nejvíce, a to čtyři z respondentů čerpá zdroje pro výuku na internetu. Z učebnice vychází dva dotazovaní. Pouze jeden respondent využívající učebnici při výuce FG odpověděl, že pracuje s učebnicí Matýskova matematika, která obsahuje kapitolu o finanční gramotnosti. Tři učitelé si tvoří své vlastní pomůcky a jeden využívá „internetu společně s učebnicí FG“.

Graf 8 - Zdroje čerpání informací pro výuku

15. Otázka – Absolvovali jste školení FG? Pokud ano, jaké?

Z deseti dotazovaných odpověděl kladně pouze jeden respondent. Školení absolvoval na vysoké škole.

Shrnutí

Závěrem je nutno odpovědět na výše stanovenou otázku:

- ***Používají pedagogové při výuce finanční gramotnosti přímo učebnice FG?***

Učebnice finanční gramotnosti pedagogové, až na jednoho dotazovaného, nepoužívají. Většina respondentů si vytváří pracovní listy sama nebo z dostupných internetových zdrojů, případně se výuce finanční gramotnosti nevěnují vůbec.

Úvodní obecná část dotazníku poskytuje informace o respondentech, z nichž vyplývá, že dotazníkového šetření se zúčastnili respondenti z pěti krajů, kromě tří z deseti zúčastněných respondentů pracují v oboru učitelství všichni více jak pět let, nikdo ze zúčastněných neučí v první třídě. Z dotazníkového šetření plyne, že na výběru učebnic pro výuku se podílejí všichni respondenti, dva ze zúčastněných musí svůj výběr konzultovat s vedením, devět respondentů je spokojeno se svým výběrem učebnic.

Dotazníkové šetření potvrdilo, že učebnice, dle kterých respondenti učí, se až na dvě výjimky nezabývají problematikou finanční gramotnosti, přestože se všichni shodli na tom, že nejpозději na druhém stupni by se žáci se zásadami finanční gramotnosti seznamovat měli, jelikož je to běžná součást života a děti by se měly naučit s penězi zacházet a hospodařit. Z dotazníkového šetření rovněž vyplynulo, že převažující formou výuky je výuka frontální, přestože je v současné době často kritizovaná. Většina respondentů pokládá používanou formu výuky a hodinovou dotaci finanční gramotnosti na své škole za dostačující, tři z dotazovaných toto nedokáží posoudit, tři respondenti by se přikláněli k rozšíření výuky finanční gramotnosti.

Výuka finanční gramotnosti je v převážné většině obsažena ve výuce Matematiky, ve dvou případech probíhá vyučování finanční gramotnosti i v předmětu Prvouka, v jednom případě respondent odpověděl, že výuka finanční gramotnosti probíhá od prvního do pátého ročníku ve všech předmětech a jeden respondent uvedl, že v osmém a devátém ročníku probíhá výuka ve volitelném předmětu průběžně a rovněž jsou na škole

využívány projekty pořádané externí institucí. Finanční gramotnost je na školách respondentů vyučována nejčastěji formou didaktických her a vysvětlování, komplexní výukové metody, produkční metody a instruktáž nejsou zastoupeny vůbec. V menší míře je vyučováno metodou inscenační, předvádění a pozorování, práce s textem, minimálně pak je využívána metoda napodobování a přednáška.

Z dotazníkového šetření byla zjištěna konkrétní používaná učebnice pouze v jednom případě, většina respondentů čerpá zdroje pro výuku na internetu, dva respondenti odpověděli, že vychází z učebnice, nevedli však z jaké, tři dotazovaní si vytváří vlastní pomůcky, dva využívají internet společně s učebnicí finanční gramotnosti, kterou bohužel nekonkretizovali. Školení k finanční gramotnosti absolvoval pouze jeden respondent, a to na vysoké škole. Celkově je možné shrnout, že všichni dotazovaní považují výuku finanční gramotnosti na školách velmi důležitou, většina se přiklání k výuce již na prvním stupni. K výuce až na jednu výjimku respondenti nepoužívají učebnice, přestože jsou na trhu k dispozici. K výuce raději využívají internetové zdroje, kde ovšem často nejsou informace ověřené, anebo si vytváří pracovní listy sami.

7.2.2 Analýza učebnic finanční gramotnosti

7.2.2.1 Výzkumný vzorek

Učebnice k analýze byly vybrány autorkou práce náhodným výběrem až na učebnici *Matýskova matematika*, která byla zmíněna v dotazníkovém šetření.

Učebnice zaměřené přímo na finanční gramotnost

- ŠULC, Petr. *Naučme se hospodařit, Finanční gramotnost pro 1. stupeň ZŠ*. Praha: Pierot, 2014. 76 s. ISBN 970-80-7353-338-0
- SKOŘEPOVÁ, Eva. *O penězích a hospodaření*. Ilustroval FIBICH L. Praha: Fragment, 2014. Finanční gramotnost pro 1. stupeň ZŠ. 64 s. ISBN 978-80-253-2175-1
- JAKEŠ, Petr. *Finanční gramotnost pro první stupeň základní školy*. Praha: Fortuna, 2011. 48 s. ISBN 978-80-7373-087-1

Učebnice obsahující kapitoly týkající se finanční gramotnosti

- NOVÁK F. a NOVOTNÝ M. *Matýskova matematika pro 5. ročník, 2. díl*. Brno: Nová škola, 2017. 64 s. ISBN 970-80-7289-958-6
- ŠTIKOVÁ V. a TABARKOVÁ J. *Vlastivěda 4: Poznáváme naši vlast*. 5. VYD. Brno: Nová škola, 2013. 58 s. ISBN 978-80-7289-445-1

S výběrem učebnic vyvstávají již výše stanovené otázky:

- ***Disponují vybrané učebnice alespoň 70 % didaktické vybavenosti?***
- ***Dosahují vybrané kapitoly FG z učebnice *Matematiky a Vlastivědy* stejné míry didaktické vybavenosti jako učebnice, které se věnují pouze FG?***

7.2.3 Výsledky měření didaktické vybavenosti učebnic

Na přehled zjištěných výsledků koeficientů didaktické vybavenosti učebnic, můžeme nahlédnout v následujících tabulkách. U učebnic *Matýskova matematiky pro 5. ročník* a *Vlastivěda 4: Poznáváme naši vlast* byly vybrány pouze pasáže s finanční tematikou k analýze aparátu prezentace učiva. Některé komponenty z aparátů řídicího učení a aparátu orientace (například verbální komponenty Předmluva, Návod k práci s učebnicí z aparátu řídicího učební, Obsah učebnice) byly sledovány v celé učebnici.

Přehled zjištěných výsledků koeficientů didaktické vybavenosti učebnic se zaměřením na FG⁵

Aparát prezentace učiva					
Verbální komponenty	Naučme se hospodařit	O penězích a hospodaření	Finanční gramotnost pro první stupeň základní školy	Matýskova matematika pro 5. ročník	Vlastivěda 4: Poznáváme naši vlast
1. Výkladový text prostý	A	A	A	A	A
2. Výkladový text zpřehledněný	N	A	A	A	A
3. Shrnutí učiva pro celý ročník	N	A	A	N	N
4. Shrnutí učiva k tématům	N	A	A	A	A
5. Shrnutí učiva k předchozím ročníkům	N	N	N	N	N
6. Doplnující texty	A	A	A	N	A
7. Poznámky a vysvětlivky	N	A	N	A	A
8. Podtexty k vyobrazením	N	N	A	N	A
9. Slovníky pojmů a cizích slov aj. (s vysvětlením)	N	N	N	A	A

⁵ A = komponent se vyskytuje v učebnici
N = komponent se v učebnici nevyskytuje

Obrazové komponenty	Naučme se hospodařit	O penězích a hospodaření	Finanční gramotnost pro první stupeň základní školy	Matýsko va matematika pro 5. ročník, 2. díl	Vlastivěda 4: Poznáváme naši vlast
1. Umělecká ilustrace	N	N	N	N	N
2. Nauková ilustrace	A	A	A	A	A
3. Fotografie	N	A	A	N	A
4. Mapy, kartogramy, plánky, diagramy, grafy, aj.	A	A	A	A	A
5. Obrazová prezentace barevná	A	A	A	A	A
CELKEM (14)	5	10	9	8	11

Tabulka 1 - Výskyt komponentů

Aparát řídicí učení					
Verbální komponenty	Naučme se hospodařit	O penězích a hospodaření	Finanční gramotnost pro 1.-3. třídu ZŠ	Matýsko va matematika pro 5. ročník	Vlastivě da 4: Poznává me naši vlast
1. Předmluva (úvod do předmětu/ročníku pro žáky)	A	A	A	N	N
2. Návod k práci s učebnicí (pro žáky a/nebo učitele)	A	N	N	N	N
3. Stimulace celková	A	A	A	A	A
4. Stimulace detailní	A	A	A	A	A
5. Odlišení úrovní učiva	N	A	A	A	A
6. Otázky a úkoly za témata, lekcemi	A	A	A	A	A
7. Otázky a úkoly k celému ročníku (opakování)	N	A	N	N	A
8. Otázky a úkoly k předchozímu ročníku	N	N	N	N	N
9. Instrukce k úkolům komplexnější povahy	A	A	A	A	A
10. Náměty pro mimoškolní činnosti s využitím učiva	A	A	A	A	A
11. Explicitní vyjádření cílů učení pro žáky	A	A	A	N	A
12. Prostředky, instrukce k sebehodnocení pro žáky	A	A	A	N	N
13. Výsledky úkolů a cvičení	A	A	N	N	N
14. Odkazy na jiné zdroje informací	A	N	N	N	A

Obrazové komponenty	Naučme se hospodařit	O penězích a hospodaření	Finanční gramotnost pro 1.-3. třídu ZŠ	Matýskova matematika pro 5. roč.	Vlastivěda 4: Poznáváme naši vlast
1. Grafické symboly vyznačující určité části textu	N	A	A	A	A
2. Užití zvláštní barvy pro určité části verbálního textu	N	A	A	A	A
3. Užití zvláštního písma pro určité části celku	A	A	A	A	A
4. Využití přední nebo zadní obálky pro schémata	N	N	N	N	N
CELKEM (18)	12	14	12	9	12

Tabulka 2 - Výskyt komponentů

Aparát orientace					
Verbální komponenty	Naučme se hospodařit	O penězích a hospodaření	Finanční gramotnost pro první stupeň ZŠ	Matýskova matematika pro 5. ročník	Vlastivěda 4: Poznáváme naši vlast
1. Obsah učebnice	A	A	A	N	N
2. Členění textu na tematické bloky, kapitoly, lekce aj.	A	A	A	A	A
3. Marginálie, výhmaty, živá záhlaví aj.	N	N	N	A	A
5. Rejstřík (věcný, jmenný, smíšený)	N	N	N	N	N
CELKEM (4)	2	2	2	2	2

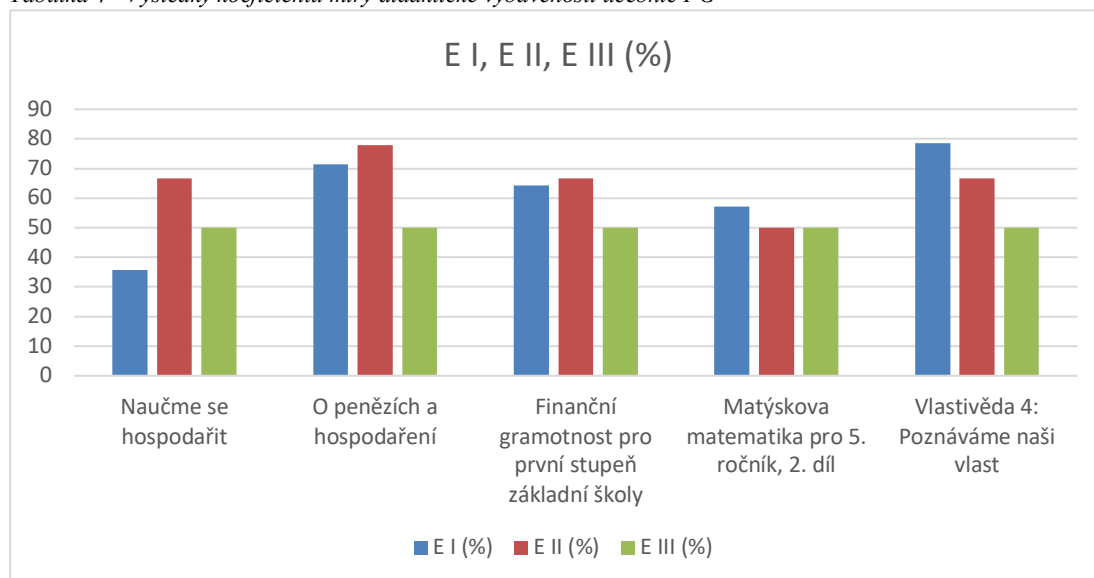
Tabulka 3 - Výskyt komponentů

Aparát orientace obsahuje pouze verbální komponenty. Všechny zkoumané učebnice obsahují po dvou komponentech z aparátu orientace

Výsledky koeficientů míry didaktické vybavenosti učebnic FG

UČEBNICE	E I (%)	E II (%)	E III (%)	Ev (%)	Eo (%)	E (%)
Naučme se hospodařit	35,71	67	50	55,6	44,4	52,8
O penězích a hospodaření	71,42	77,8	50	70,37	77,8	72,2
Finanční gramotnost pro první stupeň ZŠ	64,29	66,7	50	62,96	77,8	58,3
Matýskova matematika pro 5. ročník	57,14	50	50	47,15	66,7	52,8
Vlastivěda 4: Poznáváme naši vlast	78,57	66,7	50	66,7	77,8	69,44

Tabulka 4 - Výsledky koeficientů míry didaktické vybavenosti učebnic FG

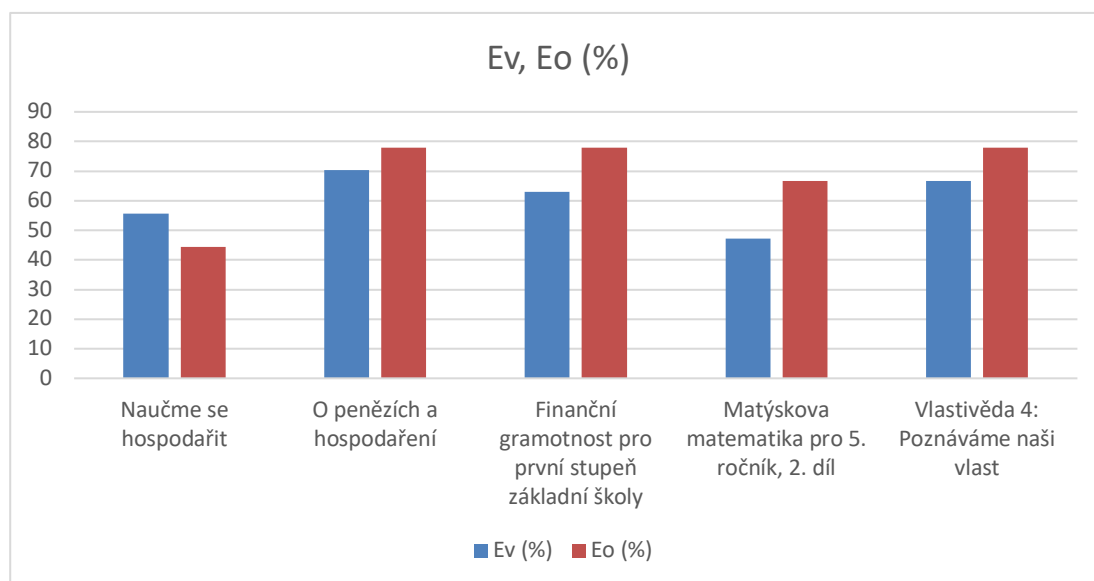

Graf 9 - Výsledky koeficientů v % E I, E II, E III

Z grafu 10 lze vyčíst srovnání koeficientů tří uvedených aparátů.⁶ Nejvyšší míru aparátu prezentace učiva obsahuje učebnice *Vlastivěda 4: Poznáváme naši vlast*. Finanční gramotnosti se v této učebnici věnují na čtyřech stránkách učebnice. I tak je tam učivo přehledně zpracované. Nelze si nevšimnout, že míra využití komponentů z aparátu prezentace učebnice *Naučme se hospodařit* nedosahuje ani 40 %. Tato učebnice co do prezentace učiva není přehledně zpracovaná. Překypuje barvami, a i když je učivo v konečném důsledku podáno jednoduše a srozumitelně, chybí zásadní komponenty k rozlišení textu. Učebnice se také vyznačuje absencí komponentů jako poznámky a vysvětlivky, shrnutí učiva jak za kapitolami, tak za celým učivem aj.

V tomto šetření již žádné výsledky vybraných učebnic neklesly pod hranici 50 %.

Nejslabším článkem v aparátu řídicího učení je *Matýskova matematika*. Tato publikace obsahuje celých 50 % komponentů z tohoto aparátu. Nejvíce těchto komponentů obsahuje učebnice *O penězích a hospodaření*.

Graf 10 - Výsledky koeficientů verbálních a obrazových komponentů v % Ev, Eo

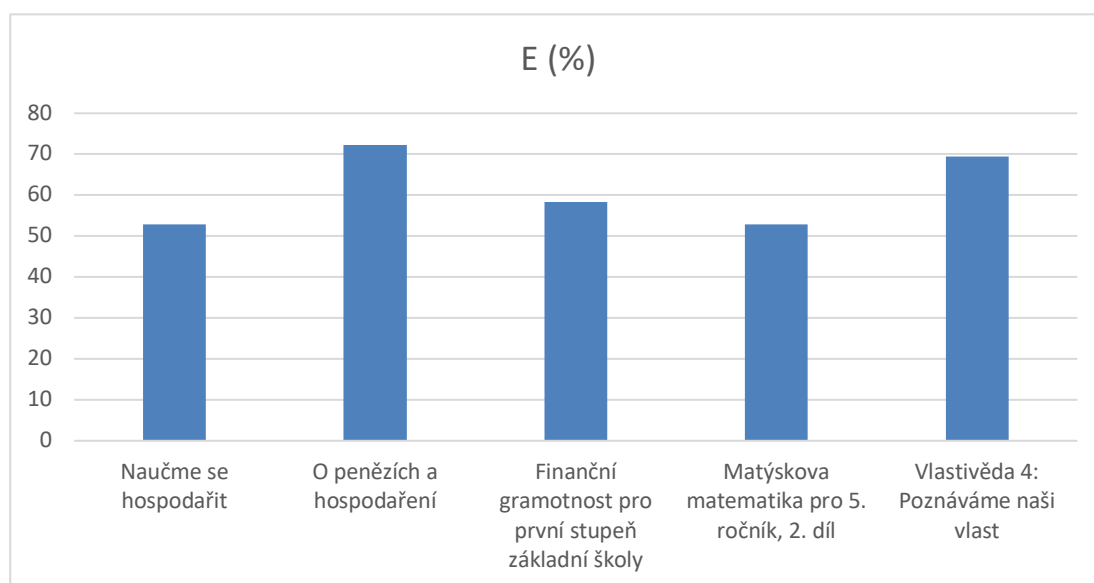
⁶Modrá = aparát prezentace učiva E

Červená = aparát řídicí učení E II

Zelená = aparát orientační E III

Graf 11 zobrazuje výsledky všech koeficientů verbálních a obrazových komponentů.⁷ Lze z něj vyčíst, že učebnice *O penězích a hospodaření*, *Finanční gramotnost pro první stupeň základní školy* a *Vlastivěda 4* se shodují ve výši obrazových komponentů 77,8 % a nabývají také nejvyšších hodnot. Tyto učebnice dosahují nejvyšších hodnot i u výsledků obsazení verbálních komponentů, jejichž hodnoty se pohybují v rozmezí 62-70,5 %. Nejnižší hodnotu obsazení obrazových komponentů má učebnice *Naučme se hospodařit*.

Při srovnání naměřených koeficientů verbálních a obrazových, bylo zjištěno, že převládají komponenty obrazové. Titulem, ve kterém převládají verbální prvky, je opět učebnice *Naučme se hospodařit*. Tato učebnice obsahuje nadměrné množství obrázků, typů písma i barevných aplikací, ale bohužel jsou neadekvátně a nepřehledně využity. Například pro nadpisy není užita zvláštní barva ani typ písma. Vždy se mění.

Graf 11 - Výsledná míra didaktické vybavenosti

Z výsledků koeficientů míry didaktické vybavenosti lze vyčíst to, že nejvyšší koeficient míry didaktické vybavenosti učebnic se zaměřením na FG a učebnic obsahujících kapitoly problematiky finanční gramotnosti dosáhla učebnice vydaná autorky Evy Skořepové *O penězích a hospodaření*. Kromě aparátu prezentace učiva tato

⁷ Modrá = verbální komponenty
červená = obrazové komponenty

učebnice prokázala nejvyšší zastoupení prvků v ostatních aparátech. Pomyslné druhé místo v míře didaktické vybavenosti náleží publikaci *Vlastivěda 4: Poznáváme naši vlast*, jež se těsně přiblížila hranici 70 %. Přestože byla z celé učebnice analyzována pouze kapitola obsahující problematiku finanční gramotnosti, která se vyskytovala pouze na čtyřech stránkách, dosáhla poměrně dobré úrovně míry didaktické vybavenosti.

Naopak nejnižší míru didaktické vybavenosti obsahují učebnice *Naučme se hospodařit* od nakladatelství Pierot a *Matýskova matematika pro 5. ročník 2. díl*. Učebnice *Naučme se hospodařit* na autorku působila velmi nepřehledně.

Na základě výše uvedené analýzy můžeme odpovědět na otázky, které jsme si položili v závěru kapitoly 7.2.2.1:

Disponují vybrané učebnice alespoň 70 % didaktické vybavenosti?

Dosahují vybrané kapitoly FG z učebnice Matematiky a Vlastivědy stejné míry didaktické vybavenosti jako učebnice, které se věnují pouze FG?

Jak lze vyčíst z výsledné tabulky koeficientů didaktické vybavenosti učebnic, dosáhla alespoň 70 % míry didaktické vybavenosti učebnic pouze jediná z analyzovaných publikací, a to *O penězích a hospodaření*.

Rozdíly mezi mírou didaktické vybavenosti učebnic matematiky a vlastivědy obsahující kapitoly FG a mírou didaktické vybavenosti učebnic finanční gramotnosti nejsou nijak markantní. Naopak, jedna učebnice vlastivědy obsadila druhé místo míry didaktické vybavenosti textu, učebnice Matematika obsadila místo poslední s učebnicí FG.

7.2.4 Výsledky měření obtížnosti textu vybraných učebnic

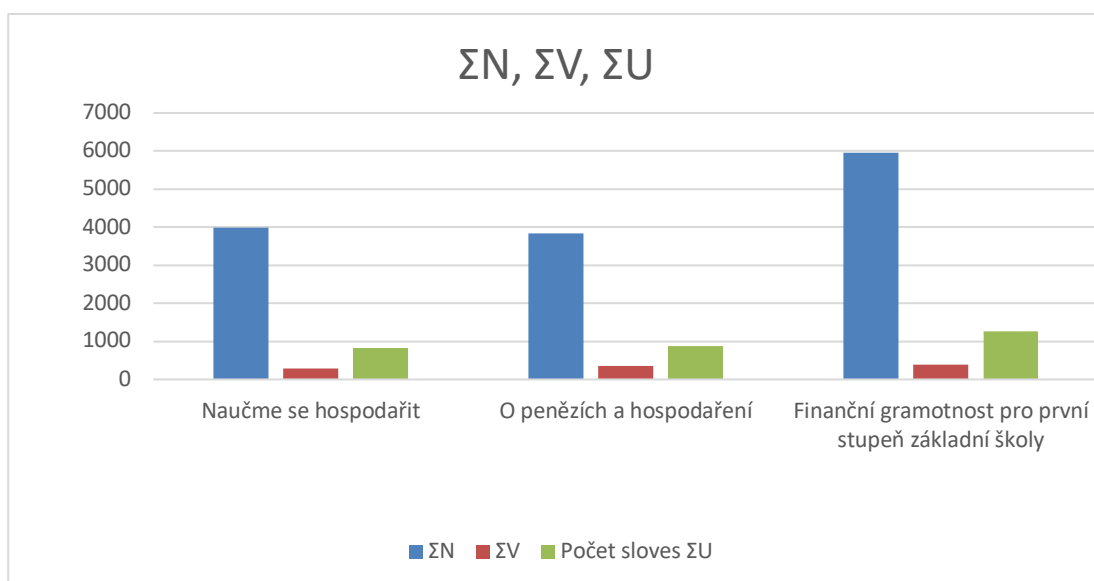
Pro zjištění míry obtížnosti textu bylo morfologické zkoumání textu učebnic provedeno autorkou nejprve ručně. Autorka následně opsala výkladový text (= výzkumný text) učebnic do textového editoru a v rámci *nástroje pro morfologickou analýzu textů v přirozeném jazyce*⁸ se přesvědčila o správnosti svého ručního zkoumání.

UČEBNICE	ΣN	ΣV	ΣU
Naučme se hospodařit	3985	285	827
O penězích a hospodaření	3837	362	879
Finanční gramotnost pro 1.stupeň ZŠ	5948	383	1259
Matýskova matematika pro 5. ročník, 2. díl	246	39	53
Vlastivěda 4: Poznáváme naši vlast	687	126	162

Tabulka 5 - Výčet koeficientů

Již z tabulky 5 je patrné, že jsou mezi zkoumanými učebnicemi velké rozdíly v napočítaných komponentech. Jsou zde velké výkyvy mezi výčty koeficientů učebnic zabývajících se přímo finanční gramotností a učebnicemi, které pouze obsahují kapitoly zaměřené na finanční gramotnost. Jde o zcela logický důsledek skutečnosti, že učebnice Matematiky či Vlastivědy se zabývají finanční gramotností pouze okrajově, na malém rozsahu stran na rozdíl od učebnic, které jsou zaměřené pouze na finanční gramotnost. Pro lepší přehlednost byly učebnice pro komparaci rozděleny v následujících dvou grafech na učebnice zaměřené na FG a učebnice obsahující kapitoly FG.

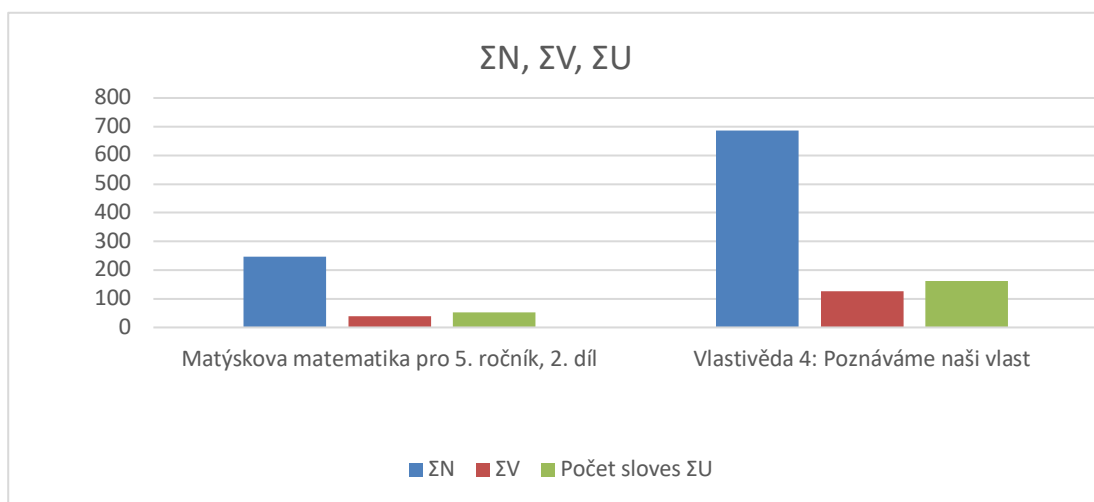
⁸ Autory tohoto nástroje pro morfologickou analýzu textů v přirozeném jazyce jsou Milan a Jana Strakovi a spravuje je Fakulta matematiky a fyziky Karlovy univerzity v Praze. Nástroj je dostupný online z: <http://ufal.mff.cuni.cz/morphodita>

Graf 12 - Výčet koeficientů N, V, U učebnic FG

Grafy 13 a 14 zobrazují sumy naměřených slov, vět a sloves zkoumaných učebnic. U grafu 13 lze vidět, že rozdíly v poměru výčtu všech slov jsou markantní. Učebnice *Finanční gramotnost pro první stupeň ZŠ* obsahuje 5984 slov výkladového textu. Text je v učebnici rozložen na 47 stránkách.

Učebnice *O penězích a hospodaření* obsahuje nejmenší počet slov z výběru těchto tří zkoumaných učebnic a to 3837. Učebnice *Naučme se hospodařit* čítá jen o málo více slov, a to 3985. Výčty sloves jsou mezi všemi sledovanými učebnicemi srovnatelné. Všechny se drží pod hranici 1000, až na *Finanční gramotnost pro první stupeň základní školy*, která hranici 1000 sloves přesahuje. Počet vět poté kopíruje počet sloves, jen hranice, kolem níž se pohybují, se posunula na 383.

Z grafu 14 lze vysledovat výrazné rozdíly mezi dvěma zkoumanými učebnicemi. Přestože je rozsah stran zabývajících se finanční gramotností ve *Vlastivědě* (4 strany) menší než rozsah stran se stejnou problematikou v *Matýskově matematice pro 5. ročník, 2. díl* (6 stran), obsahuje první jmenovaná učebnice mnohem více výkladových pojmů, tudíž i žáci získají z této učebnice více relevantních poznatků.

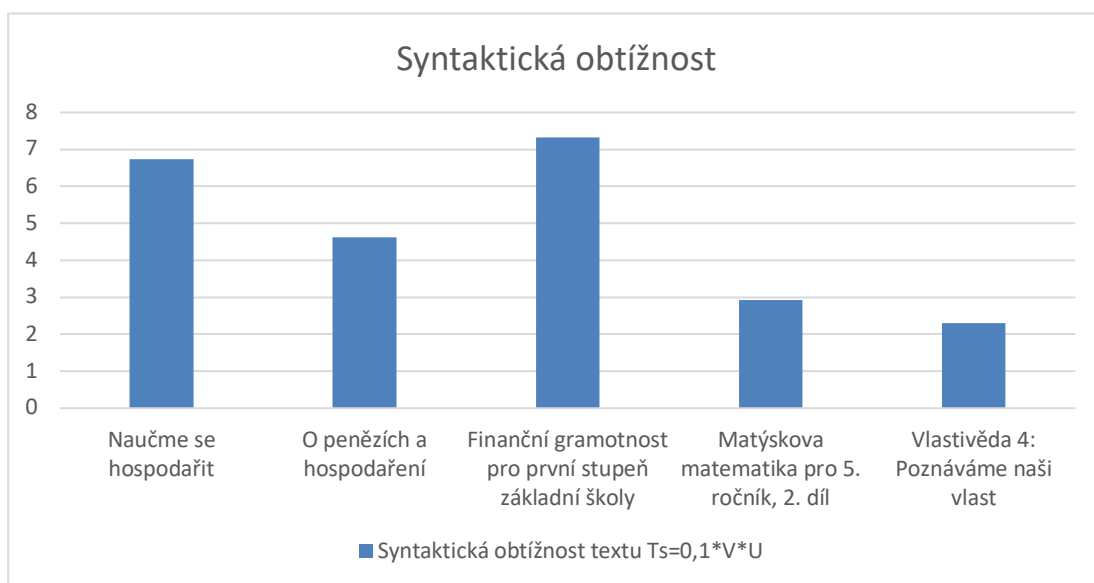
Komparace výsledných hodnot míry syntaktické obtížnosti textu

Ze žádných odborných textů ani dostupné literatury nebylo autorkou práce zjištěno určení vhodné míry syntaktické obtížnosti textu pro daný stupeň vzdělání. Průcha (1998) se ve své publikaci pouze zmiňuje o absenci standardizovaných norem a doporučuje pro čtvrtou až pátou třídu vhodnou míru syntaktické obtížnosti textu u učebnic vlastivědy, a to 9. Obecně vzato lze tedy říci, že se zvyšující se mírou syntaktické obtížnosti textu by se měl zvyšovat i stupeň vzdělávání a naopak.

Analyzované učebnice v této práci jsou určeny pro 1. stupeň ZŠ, některé jsou přímo vyhraněné daným ročníkům. Jak lze shledat z tabulky 6 či grafu 15, ani jedna z učebnic však nedosáhla míry syntaktické obtížnosti textu 9. Nejvyšší míra syntaktické obtížnosti textu byla naměřena u učebnice *Finanční gramotnost pro první stupeň základní školy* a to 7,33. Nejnižší hodnoty dosáhla učebnice *Vlastivěda 4: Poznáváme naši vlast* a to 2,31. Lze tedy říci, že výsledky míry obtížnosti textu značně kolísají, podle Průchy by tedy nebyla žádná z analyzovaných učebnic z hlediska obtížnosti textu vhodná pro čtvrtou až pátou třídu, ale pro třídy nižší.

UČEBNICE	Průměrná délka věty $V = \frac{\sum N}{\sum V}$	Průměrná délka větých úseků $= \frac{\sum N}{\sum U}$	Syntaktická obtížnost textu $T_s = 0,1 * V * U$
Naučme se hospodařit	14	4,82	6,74
O penězích a hospodaření	10,6	4,37	4,63
Finanční gramotnost pro první stupeň ZŠ	15,5	4,72	7,33
Matýskova matematika pro 5. ročník, 2. díl	6,31	4,64	2,93
Vlastivěda 4: Poznáváme naši vlast	5,45	4,24	2,31

Tabulka 6 - Syntaktická obtížnost

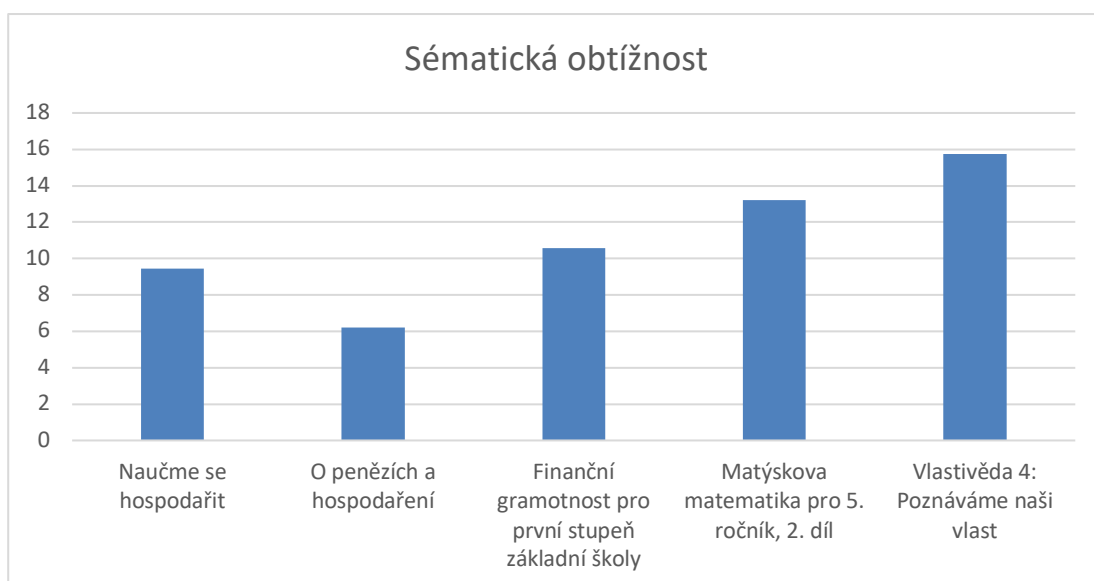
Graf 14 - Syntaktická obtížnost – přehled výsledných hodnot

Komparace výsledných hodnot sémantické obtížnosti textu

Jak je patrné z grafu 16, nejvyšších hodnot sémantické obtížnosti textu dosahují učebnice *Matýskova matematika pro 5. ročník, 2. díl* a *Vlastivěda 4: poznáváme naši vlast*. Je to samozřejmě způsobeno tím, že finanční gramotnosti je v těchto učebnicích věnován pouze malý počet stran, na kterých je nutné sdělit žákům co největší množství informací. Nejnížší sémantická obtížnost je v učebnici *O penězích a hospodaření*, a je to z toho důvodu, že základy finanční gramotnosti jsou v tomto textu žákům představovány velmi jednoduchou a hravou formou tak, aby byl text srozumitelný i těm nejmladším žákům.

UČEBNICE	ΣN	ΣP	P1	P2	P3	P4	P5	Tr
Naučme se hospodařit	3985	1179	394	32	17	14	722	9,46
O penězích a hospodaření	3837	924	286	18	11	6	612	6,19
Finanční gramotnost pro první stupeň ZŠ	5948	1881	643	22	37	27	1152	10,58
Matýskova matematika pro 5. ročník, 2. díl	246	74	25	13	4	4	28	13,21
Vlastivěda 4: Poznáváme naši vlast	687	236	80	36	7	0	113	15,75

Tabulka 7 - Sémantická obtížnost

Graf 15 - Sématická obtížnost

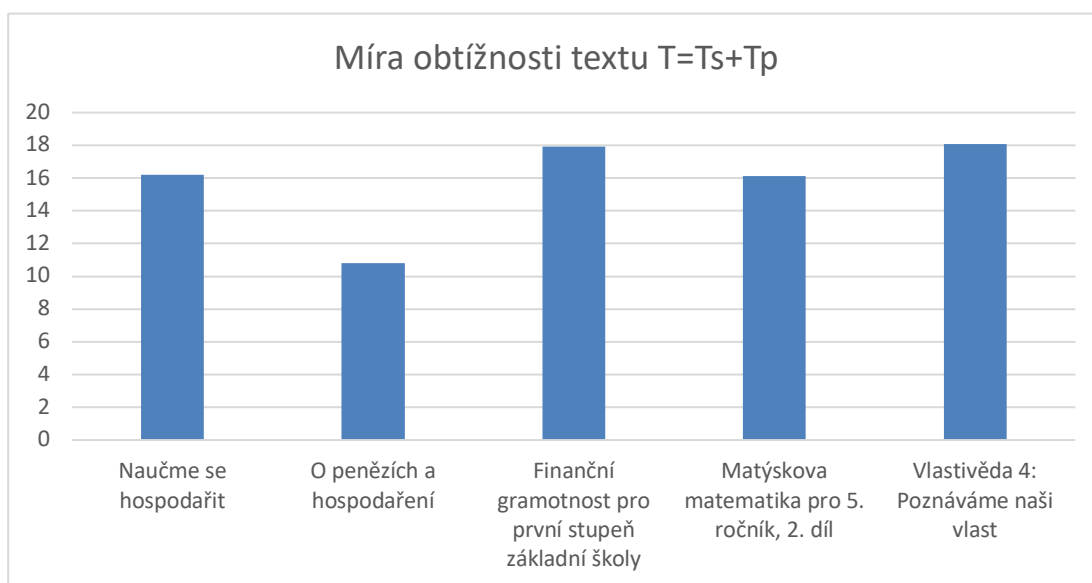
Komparace výsledných hodnot míry obtížnosti textu

Jak již bylo uvedeno výše u komparace výsledků míry syntaktické obtížnosti, i Průcha (1998, s. 69) říká, že v České republice je absence standardizovaných norem pro míry obtížnosti textu. Zmiňuje pouze doporučenou hodnotu míry obtížnosti textu T. Pro 4. ročník ZŠ je to 22 a pro 5. ročník je to hodnota 24.

V tabulce 8 a v grafu 17 můžeme nahlédnout na míru obtížnosti textu u jednotlivých učebnic.

UČEBNICE	Syntaktická obtížnost textu Ts	Sémantická obtížnost textu Tp	Míra obtížnosti textu T=Ts+Tp
Naučme se hospodařit	6,74	9,46	16,2
O penězích a hospodaření	4,63	6,19	10,8
Finanční gramotnost pro první stupeň ZŠ	7,33	10,58	17,9
Matýskova matematika pro 5. ročník, 2. díl	2,93	13,21	16,14
Vlastivěda 4: Poznáváme naši vlast	2,31	15,75	18,06

Tabulka 8 - Výsledná míra obtížnosti textu T (%)

Graf 16 - Výsledná míra obtížnosti textu

Z grafu 17 je patrné, že ani jedna z analyzovaných učebnic nedosáhla hodnoty 20, lze tedy konstatovat, že míry obtížnosti textu těchto učebnic splňují Průchovy doporučené hodnoty v tom ohledu, že nejsou příliš složité. Některé analyzované učebnice jsou přímo určené 1. – 3. třídě, proto je správné, jestliže nesplňují doporučené hodnoty pro 4. a 5. třídu. Nejsnazší učebnicí dle obtížnosti textu pro žáky je tedy učebnice *O hospodaření Evy Skořepové*. Je to právě díky tomu, že je určena nižším ročníkům. Jak je text této publikace psán, je zmíněno u komparace výsledných hodnot sémantické obtížnosti. Nejvyšší míru obtížnosti textu dosáhla *Vlastivěda 4: Poznáváme naši vlast*, a to z toho

důvodu, že text obsahuje velké množství odborných pojmů, faktografických pojmů i pojmů numerických v závislosti na celkovém počtu obsažených slov. Toto zjištění vychází z rozložení textu do malého počtu stran, kdy v této učebnici jsou odborné informace nahuštěny do krátkého výkladového textu. Stejně tak je to i u učebnice *Matýskova matematika*.

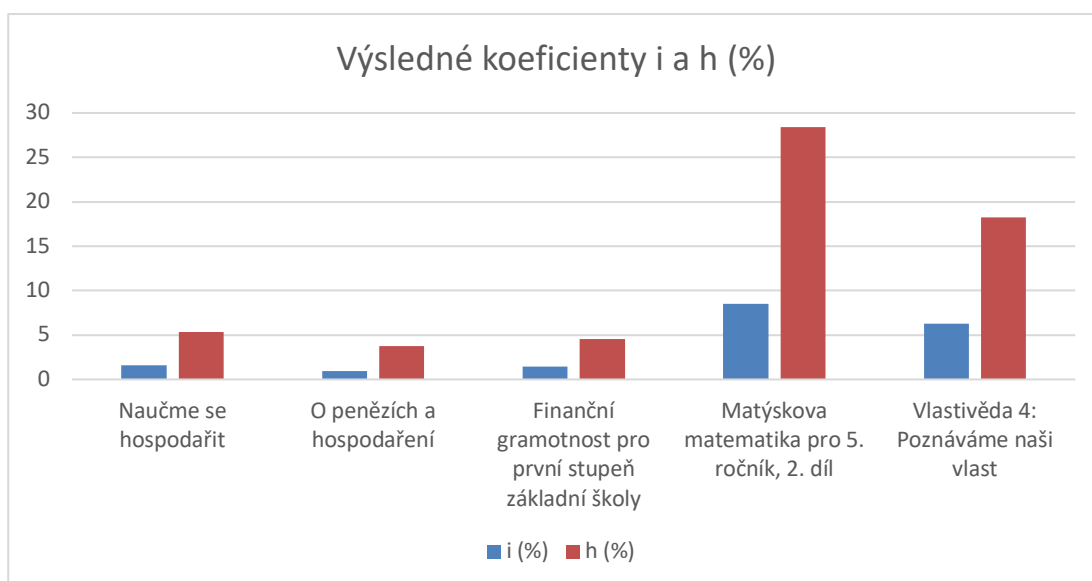
Učebnice *Finanční gramotnost pro první stupeň základní školy* dosahuje nejvyšší míry obtížnosti textu mezi učebnicemi zaměřenými přímo na finanční gramotnost. Tato učebnice je koncipovaná spíše jako výkladová, obsahuje velké množství výkladového textu rozloženého na malém množství stránek. Při prvním náhledu do učebnice pozorovatel shledá, že obsahuje pouze jednoduchý výkladový text. Není to zcela pravda, jen grafické řešení této učebnice napomáhá tomuto vnímání. Učebnice *Naučme se hospodařit* téměř dosáhla stejné míry obtížnosti textu jako předchozí hodnocená učebnice.

Komparace výsledných hodnot odborné vybavenosti a hodnot odborné informace

V tabulce 9 můžeme nahlédnout na hodnoty koeficientu míry odborné vybavenosti i a koeficientu hodnoty odborné informace h . Grafické znázornění tabulky vidíme na grafu 18.

UČEBNICE	i (%)	h (%)
Naučme se hospodařit	1,58	5,34
O penězích a hospodaření	0,91	3,79
Finanční gramotnost pro první stupeň ZŠ	1,45	4,57
Matýskova matematika pro 5. ročník, 2. díl	8,54	28,38
Vlastivěda 4: Poznáváme naši vlast	6,26	18,22

Tabulka 9 - Výsledky koeficientů i (%) a h (%)

Graf 17 - Výsledné koeficienty i a h (%)

Z grafu 18 je patrné, že učebnice, které obsahují kapitoly zaměřené na finanční gramotnost, dosahují zásadně vyšších výsledků obou koeficientů. Opět je to důsledkem toho, že míra výskytu odborných pojmů, faktografických pojmů a pojmů numerických je rozložena do krátkého výkladového textu. Učebnice *Matýskova matematika pro 5. ročník, 2. díl* dosahuje hranice skoro 30 %, což je Průchou stanovená průměrná hodnota odborné informace, tedy koeficientu h. Zbylé učebnice jsou odbornými informacemi velmi podprůměrné. Učebnice zaměřené přímo na problematiku finanční gramotnosti dosahují v obou sledovaných koeficientech podobně nízkých výsledků. Pro míru odborné vybavenosti je to rozmezí 0,91 – 1,58 %. Míra odborné informace se pohybuje u těchto učebnic v rozmezí 3,79 - 5,34 %.

8 Diskuze

V této kapitole je možné uvést problémy, které při analýze učebnic nastaly. Nebylo jednoduché provést analýzu učebnic z ohledu míry obtížnosti textu. Konkrétně při třídění podstatných jmen do skupin dle významu či výskytu.

Největší problém nastal při rozlišování pojmů z pohledu jejich odbornosti (příklady zařazení pojmů do skupiny odborných pojmů: úrok, úvěr, hypotéka, mince, bankovka, exekutor aj.) či faktografických vlastností (příklady zařazení pojmů do skupiny faktografických pojmů: Česká Republika, Evropská unie, Filip aj.). Autorka práce tuto selekci prováděla intuitivně, a pokud by stejné rozlišování prováděl někdo jiný, s téměř sto procentní jistotou by došel k odlišným výsledkům, přesto má provedená analýza vypovídací hodnotu, jelikož tento ukazatel není jediným použitým hlediskem při analýze.

Další problém vznikl při utváření deduktivního závěru u některých výsledků výzkumu, protože výsledky výzkumu nekorespondovaly s předpokládanými výsledky autorky a s výsledky, které doporučuje Průcha. Tudíž jsou tyto závěry vyhodnoceny na základě logického úsudku a domněnky autorky.

9 Závěr

Diplomová práce Analýza vybraných učebnic 1. stupně ZŠ v oblasti finanční gramotnosti se zaměřila na učebnice s finanční tematikou.

Teoretická část byla cílena na vymezení pojmu učebnice, vymezení pojmu finanční gramotnost a její implementací do RVP ZV 1. stupně. Z tohoto teoretického podkladu vycházela autorka v části praktické.

Na začátku praktické část byly stanoveny cíle práce, a poté následoval samotný výzkum, včetně uvedení jeho metodologie (dotazníkové šetření, analýza didaktické vybavenosti učebnice, analýza obtížnosti textu). Dále byly stanoveny otázky, které byly následně zodpovězeny.

Pro zjištění, do jaké míry pedagogové vyučují finanční gramotnost z učebnic a z jakých učebnic vyučují, byl proveden předvýzkum pomocí dotazníkového šetření. Na základě výsledků dotazníkového šetření byly vybrány učebnice k další analýze, která byla provedena z pohledu jejich didaktické vybavenosti textu. Učebnice obsahující kapitoly zaměřené na FG byly vybrány díky průzkumu několika titulů a nakladatelství a pouze nakladatelství Nová škola a TakTik tyto kapitoly obsahovaly. Dle úsudku autorky je pro 1. – 3. třídu prvního stupně ZŠ, nejvhodnější učebnice *O penězích a hospodaření*. Je psaná hravou a zábavnou formou a mohou se z ní učit i žáci prvních tříd umí-li číst. Také výsledky analýz didaktické vybavenosti i míry obtížnosti textu, kdy míra didaktické vybavenosti měla tato publikace nejvyšší a míru obtížnosti textu nejnižší, udávají, že tato publikace je vhodná pro výuku FG na prvním stupni ZŠ. Učebnice *Finanční gramotnost pro první stupeň základní školy* je také vhodná, ale pro starší žáky, protože míra složitosti textu dosahovala hranici 19. Této hranici se přiblížila i učebnice *Vlastivěda 4: Poznáváme naši vlast*.

Výsledky analýzy učebnic z pohledu didaktické vybavenosti prokázaly, že učebnice *Naučme se hospodařit a Matýskova matematika pro 5. roč., 2.díl* obsahují pouze 52,8 % komponentů didaktické vybavenosti. Z pohledu výsledků míry obtížnosti textu lze říci, že všechny analyzované učebnice jsou vhodné pro výuku na prvním stupni ZŠ.

Výsledné míry se pohybují v rozmezí 10–19. Dle této škály by mohly učebnice být zařazovány do výuky v určité třídě na 1. stupni. 1.-3. třída - *O penězích a hospodaření*, 3. třída - *Naučme se hospodařit* a *Matýskova matematika pro 5. roč., 2. díl*, přičemž je ale *Matýskova matematika* určena vydavatelem pro 5. ročník. 4. třída - *Finanční gramotnost pro první stupeň základní školy* a *Vlastivěda 4: Poznáváme naši vlast*.

Tato diplomová práce byla psána jako nástroj pro učitele, kteří si vybírají učebnice do výuky finanční gramotnosti tak, aby vyhovovaly potřebám jejich žáků s ohledem na obtížnost textu a didaktickou vybavenost. V tabulkách a grafech mohou porovnávat výsledné informace a utvořit si z nich svůj názor na danou učebnici.

Seznam použité literatury

DOLEČEK, Josef, SKOUPIL, Zdeněk, ŘEŠÁTKO, Milan. Teorie tvorby a hodnocení učebnic pro odborné školství. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1975. 97 s.

GAVORA, Peter. Úvod do pedagogického výzkumu. Brno: Paido, 2000. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-79-6.

KALÍNSKÁ, Emilie. *Mezinárodní obchod v 21. století*. Praha: Grada, 2010. Expert (Grada). ISBN 978-802-4733-968

KLÍNSKÝ, Petr. Finanční gramotnost: obsah a příklady z praxe škol. Praha: Národní ústav odborného vzdělávání, 2008. ISBN 978-80-87063-13-2.

LICHTENBERKOVÁ, K. A MERUNKOVÁ, J. *Finančně gramotná a podnikavá škola*. Praha: Yourchance, 2017. ISBN 978-80-906954-0-5.

LEPIL, Oldřich. *Teorie a praxe tvorby výukových materiálů*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010, 97 s. ISBN 978-802-4424-897

MAŇÁK, J. a KLAPKO, D. *Učebnice pod lupou*. Brno : Paido, 2006. ISBN 80-7315-124-3

MIKK, J. *Textbook: Research and Writting*, 2000. In: MAŇÁK, Josef a KNECHT, Petr. Hodnocení učebnic. Brno: Paido, 2007. Pedagogický výzkum v teorii a praxi. ISBN 978-80-7315-148-5.

MAŇÁK, J. a KNECHT, P. *Hodnocení učebnic*. Brno: Paido, 2007, ISBN 978-80-7315-148-5.

MISTRÍK, Jozef. Meranie zrozumiteľnosti prehovoru. *Slovenská reč* , 1968, 33(3), 171-178. [online] Dostupné z: <http://www.juls.savba.sk/ediela/sr/1968/index.html>

PLUSKAL, M. Zdokonalení metody pro měření obtížnosti didaktických textů. *Časopis Pedagogika*, 1996, 46(1), s. 62-76., ISSN 2336-2189. [online] Dostupné z: <http://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?p=2908&lang=cs>

PRŮCHA, J., MAREŠ, J. a WALTEROVÁ, E. (2003). *Pedagogický slovník*. 4. aktualizované vydání. Praha: Portál, 2003. 322s.

PRŮCHA, Jan. *Učebnice: teorie a analýzy edukačního média: příručka pro studenty, učitele, autory učebnic a výzkumné pracovníky*. Brno: Paido, 1998. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-49-4.

PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika*. Praha : Portál, 2002, 481 s. ISBN 80-7178-631 – 4.

SIKOROVÁ Zuzana: *Publikační činnost*, Ostravská univerzita: Pedagogická fakulta [online] Dostupné z: <https://pdf.osu.cz/kpd/zuzana-sikorova/13284/#3-publikacni-cinnost>

SÝKORA, Miloslav. *Učebnice: její úloha v práci učitele a ve studijní činnosti žáků a studentů*. 1. vyd. Praha: EM-Effect, 1996. 75 s. ISBN 80-9005661-X.

TOLMÁČIOVÁ, Terézia. *Učebnice a výučba zeměpisu na základných školách v Slovenskej republike po roku 1992*. In *Učebnice geografie 90. let*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2000. 72 – 76 s.

VALENTA, Milan. *Koncepce a tvorba učebnic*. 1. vyd. Olomouc: Netopejř, 1997. 65 s. ISBN 80-902057-8.

ZUJEV, Dmitrij Dmitrijevič. *Ako tvorit učebnice*. 1. vyd. Bratislava: SPN, 1986. 286 s.

JA Czech [online]. Praha: Tomáš Jan Bařa, Dostupné z: <https://jaczech.org>

Finanční gramotnost aneb Proč se finančně vzdělávat? [online]. Praha: MF ČR, Dostupné z: <http://financnigramotnost.mfcr.cz>

Nebankovní registr klientských informací: CNCB [online]. Praha. Dostupné z: <https://www.cncb.cz>

Projekt Finanční gramotnost do škol [online]. Yourchance o.p.s., Dostupné z: <http://www.fgdoskol.cz>

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání: RVP ZV. In: Praha: MŠMT ČR, 2017. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/41216/>

Sytém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách. Společný dokument Ministerstva financí ČR, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR, Ministerstva průmyslu a obchodu ČR vypracovaný na základě usnesení vlády č. 1594 ze dne 7. prosince 2005, aktualizovaná verze a v souladu se Strategií finančního vzdělání z prosince 2007 [online]. 2007. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/system-budovani-financni-gramotnosti-na-zakladnich-a-strednich-skolach>

Přílohy

Příloha 1: Dotazníkové otázky

Příloha 2: Seznam tabulek

Příloha 3: Seznam grafů

Příloha 4: Seznam obrázků

Příloha 1: Dotazníkové otázky

1. V jakém kraji ČR se nachází škola, na které působíte?
 - Středočeský
 - Pardubický
 - Jihomoravský
 - Olomoucký
 - Zlínský
 - Moravskoslezský
 - Hlavní město Praha
 - Jihočeský
 - Vysočina
 - Plzeňský
 - Karlovarský
 - Ústecký
 - Liberecký
 - Královéhradecký

2. Jak dlouhá je vaše praxe v oboru učitelství?
 - 1- 5 let
 - 6 – 10 let
 - 11 – 15 let
 - 16 let a více

3. V jaké třídě působíte jako učitel/ka ?
 - 1. třída
 - 2. třída
 - 3. třída
 - 4. třída
 - 5. třída
 - Jiné

4. Jak je škola uzpůsobená?
 - Malotřídní
 - Devítiletá

5. Kdo pro vás na vaší škole vybírá učebnice, ze kterých vyučujete?
 - Ředitel školy

- Já sám
 - Jiné
6. Vyhovuje vám výběr učebnic, podle kterých vyučujete?
- Ano
 - Ne
7. Obsahují vaše učebnice kapitoly z oblasti finanční gramotnosti?
- Ano, jaké
 - Ne
8. Od jakého věku by se měli žáci seznamovat s hospodařením s penězi, se zásadami finanční gramotnosti?
- Předškolní věk
 - 1. – 3. třída
 - 4. – 5. třída
 - 2. stupeň ZŠ
 - Později
9. Je znalost základů FG podle vás důležitá a proč? Odpověď prosím odůvodněte slovně.
10. V jaké formě probíhá výuka FG na Vaší škole?
- Frontální
 - Individuální
 - Projektová
 - Otevřené vyučování
 - Jiné
11. Je forma výuky a hodinová dotace finanční gramotnosti na vaší škole dostačující?
- Ano
 - Ne
 - Neumím posoudit

12. V rámci jakého předmětu a v jakém ročníku je zahrnuta FG ve Vašem ŠVP?

13. Jaké výukové metody při FG využíváte?

- Vysvětlování
- Metody situační
- Metody inscenační
- Didaktické hry
- Komplexní výukové metody a org. Formy výuky
- Přednáška
- Práce s učebnicí
- Předvádění a pozorování
- Instruktaž
- Práce s obrazem
- Napodobování
- Vytváření dovednosti
- Produkční metody

14. Z jakých zdrojů čerpáte při výuce hospodaření s penězi? V případě učebnice, napište prosím o jakou učebnici se jedná do kolonky Jiné.

- Z učebnice
- Z internetu
- Vlastní pomůcky
- Jiné

15. Absolvovali jste školení FG? Pokud ani, jaké?

- Ano
- Ne

Příloha 2: Seznam tabulek

Tabulka 1 - Výskyt komponentů

Tabulka 2 - Výskyt komponentů

Tabulka 3 - Výskyt komponentů

Tabulka 4 - Výsledky koeficientů míry didaktické vybavenosti učebnic FG

Tabulka 5 - Výčet koeficientů

Tabulka 6 - Syntaktická obtížnost

Tabulka 7 - Sémantická obtížnost

Tabulka 8 - Výsledná míra obtížnosti textu T (%)

Tabulka 9 - výsledky koeficientů i (%) a h (%)

Příloha 3: Seznam grafů

Graf 1 - Kraj působení

Graf 2 - Délka praxe

Graf 3 - Třída výuky

Graf 4 - Kdo vybírá učebnice pro výuku

Graf 5 - Věk/třída žáka

Graf 6 - Forma výuky

Graf 7 - Je forma výuky a hodinová dotace dostačující

Graf 8 - Používané výukové metody

Graf 9 - Zdroje čerpání informací pro výuku

Graf 10 - Výsledky koeficientů v % E I, E II, E III

Graf 11 - Výsledky koeficientů verbálních a obrazových komponentů v % Ev, Eo

Graf 12 - Výsledná míra didaktické vybavenosti

Graf 13 - Výčet koeficientů N, V, U učebnic FG

Graf 14 - Výčet koeficientů N, V, U učebnic obsahujících kapitoly FG

Graf 15 - Syntaktická obtížnost – přehled výsledných hodnot

Graf 16 - Sémantická obtížnostJ

Graf 17 - Výsledná míra obtížnosti textu

Graf 18 - Výsledné koeficienty i a h (%)

Příloha 4: Seznam obrázků

Obrázek 1 - Schéma modelu struktury učebnice (Zdroj: Průcha, 1998, s. 21)

Obrázek 2 - Obtížnost textu učebnice (Zdroj: Maňák, J., Klapko, D., 2006, s. 15)